

ULOGA VRŠNJAKA U POZITIVNOM RAZVOJU ADOLESCENATA

Grozdanić, Jelena

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:935110>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

**ULOGA VRŠNJAKA U POZITIVNOM RAZVOJU
ADOLESCENATA**

JELENA GROZDANIĆ

Split, 2022.

Odsjek za pedagogiju

Studij pedagogije

Prevenција poremećaja u ponašanju

**ULOGA VRŠNJAKA U POZITIVNOM RAZVOJU
ADOLESCENATA**

Studentica:

Jelena Grozdanić

Mentorica:

prof. dr. sc. Maja Ljubetić

Komentor:

dr.sc. Toni Maglica

Split, rujan 2022.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja **Jelena Grozdanić**, kao pristupnica za stjecanje zvanja **magistrice pedagogije i edukacije talijanskog jezika i književnosti**, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 20. rujna 2022.

Potpis

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU**

STUDENTICA	Jelena Grozdanić
NASLOV RADA	Uloga vršnjaka u pozitivnom razvoju adolescenata
VRSTA RADA	Diplomski rad
ZNANSTVENO PODRUČJE	Društvene znanosti
ZNANSTVENO POLJE	Pedagogija
MENTORICA	prof. dr. sc. Maja Ljubetić
KOMENTOR	dr.sc. Toni Maglica
ČLANOVI POVJERENSTVA	izv. prof. dr. sc. Morana Koludrović doc. dr. sc. Katija Kalebić Jakupčević

Ovom izjavom potvrđujem da sam autorica predanog **diplomskog rada** i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude **u otvorenom pristupu**

Mjesto, datum: Split, 20. rujna 2022.

Potpis studentice: _____

Grozdanić

Sadržaj:

1. Uvod	1
2. Razdoblje adolescencije	2
2.1. Razvojne promjene u adolescenciji	2
2.2. Rizična ponašanja u adolescenciji	3
2.3. Odnosi i okruženje u adolescenciji	5
3. Vršnjački odnosi u adolescenciji	8
3.1. Vršnjački odnosi kao rizični faktor	9
3.2. Vršnjački odnosi kao zaštitni faktor	11
4. Pozitivan razvoj adolescenata	12
4.1. Pristup pozitivnog razvoja	13
4.2. Pristup razvojnih prednosti	15
4.3. Pristup otpornosti	18
5. Metodologija istraživanja	21
5.1. Cilj istraživanja	21
5.2. Problemi istraživanja	21
5.3. Uzorak	21
5.4. Instrument i postupak istraživanja	21
6. Rezultati	23
7. Rasprava	31
8. Zaključak	34
Literatura	35
Sažetak	49
Prilozi	51

1. Uvod

U ovom diplomskom radu obradit će se tema uloge vršnjaka u razvoju jednog adolescenta. Rad se temelji na dvije teorije i to *Ekološko sustavnoj teoriji* (Bronfenbrenner, 1979) i teoriji o *Pozitivnom razvoju mladih*. Ekološko sustavnom teorijom ljudskoj razvoja objašnjava se razvoj mladog pojedinca kao i svi utjecaji, međuutjecaji i interakcije njegovih okruženja, od obitelji, prijatelja i škole sve do religijskih, političkih i zakonodavnih uvjerenja. Druga obrađivana teorija jest ona o pozitivnom razvoju mladih koja govori koliko je važno ulagati u prednosti i jake strane pojedinca, njegovih bližnjih i okoline kako bi se, po završetku adolescencije, ostvarili pozitivni razvojni ishodi. Obje teorije u fokus stavljaju ne samo karakteristike pojedinca, već i njegove okoline u cjelini među kojima i vršnjake kao snažnog i utjecajnog čimbenika.

U prvom dijelu rada dat će se teorijski uvid u razdoblje adolescencije kao perioda burnih promjena u životu pojedinca. Objasnit će se i promjene u ponašanju pojedinca kao i preuzimanje određenih rizika koji mogu biti potencijalno ugrožavajući. Potom će se opisati odnosi adolescenta s njegovim užim i širim okruženjem. Preko rizičnih i zaštitnih faktora objasnit će se kakav utjecaj mogu imati vršnjaci u periodu adolescencije. Za kraj prvog dijela objasnit će se *Pozitivan razvoj mladih* odnosno teorija o razvoju adolescenata koja njeguje razvojne prednosti pojedinca i podržavajuće odnose s ljudima u njegovoj okolini. Razradit će se i će se neki od najvažnijih konceptualizacija pristupa kao što su to pristup pozitivnog razvoja, pristup razvojnih prednosti te pristup otpornosti.

Promatrajući *Ekološko sustavnu teoriju*, rizična i zaštitna ponašanja te odnos vršnjačke skupine i mladog pojedinca u kontekstu *Pozitivnog razvoja mladih*, provedeno je istraživanje koje za cilj ima utvrditi postoji li te kakav je utjecaj vršnjaka na pozitivni razvoj mladih u adolescenciji.

2. Razdoblje adolescencije

Adolescencija jest životno razdoblje preko kojeg pojedinac ulazi u svijet odraslih. Kada se govori o adolescenciji obično se govori o razdoblju od 10. godine života sve do ranih dvadesetih. Period je to od iznimne važnosti i osjetljivosti koje je karakterizirano intenzivnim socijalnim, psihološkim i biološkim promjenama (Maglica, 2021). Upravo zbog navedenoga nije začuđujuća sklonost mladih da u ovom periodu eksperimentiraju i traže uzbuđenja (Duell i Steinberg, 2019).

Često se početak ovog perioda života naziva i *pubertetom* kako bi se označilo fizičko i seksualno sazrijevanje pojedinca (Rudan, 2004). Pojam *adolescencija* kao takav prvi puta se spominje davne 1904. godine kada je psiholog G. Stanley Hall adolescenciju nazvao novim kulturološkim fenomenom modernog društva 19. stoljeća (Arnone, 2014). Hall opisuje adolescenciju kao razvojno razdoblje “bure i oluje” odnosno velikih pobuna i nemira (Rudan, 2004). Isprva se adolescencija gledala kao problem koji valja riješiti (Dimitrova i Wiium, 2021). S vremenom se sve više naglašavala važnost adolescencije i njenih razvojnih zadataka kao što su razvijanje autonomije, odvajanje od roditelja, stvaranje pozitivnih odnosa, formiranje vlastitog ja te razmišljanje o budućnosti (Nowakowska, 2020).

Adolescencija se najčešće dijeli u nekoliko faza: ranu, srednju i kasnu adolescenciju. Rana adolescencija započinje pubertetom te obuhvaća dob između 10 i 14 godina. Potom slijedi srednja adolescencija koja traje sve do 18. godine. Posljednja faza, takozvana kasna adolescencija, završava između 22. i 25. godine (Dodig-Ćurković, 2017).

Posebice je polemično definiranje samog kraja adolescencije. Prije svega, kraj adolescencije određen je više psihološkim i sociološkim zakonitostima nego onim fizičke ili biološke prirode (Rudan, 2004). Zbog modernizacije i tehnološkog napretka došlo je do trajnih promjena unutar obiteljskih, socijalnih i kulturalnih struktura što rezultira razvijanjem takozvanog *fenomena odgađanja*: odgađanje završetka školovanja, odgađanje preuzimanja odgovornosti, odgađanje odlaska od obitelji, odgađanje stupanja u brak i osnivanja obitelji te, samim time, odgađanje prijelaza u odraslu dob (Sawyer, Azzopardi, Wickremarathne i Patton, 2018).

2.1. Razvojne promjene u adolescenciji

Adolescencija jest vrijeme sazrijevanja, osamostaljenja i emancipacije u kojem se mladi sve više okreću novim figurama privrženosti - prijateljima, a ne više roditeljima i obitelji.

Adolescencija nije samo prijelaz iz dječje u odraslu dob. Ona je evolucijski proces unutar kojeg subjekt doživljava fizičke, kognitivne i emocionalne promjene (Mancaniello, 2018).

Prve razvojne promjene jesu one biološke prirode koje se očituju u naglom rastu tjelesne težine i visine te razvoju primarnih i sekundarnih seksualnih karakteristika (Krasniqi i Cakirpaloglu, 2020). Navedene promjene najčešće se manifestiraju oko 11. godine života te svoj vrhunac dosežu godinu dana kasnije, uz uvijek moguće odstupanje od +/- 3 godine (Mancaniello, 2018). Velike promjene vidljive su i na području kognitivnih postignuća. Adolescenti su sposobni koristiti apstraktno kao i logično mišljenje, razviti kompleksne jezične strukture, razumjeti i prepoznati složene emocije te se konkretno izražavati u vremenu i prostoru (McGivern i Reilly, 2021). Adolescencija jest burno razdoblje preplavljeno emocijama. Sam Sigmund Freud nazivao je adolescenciju *genitalnim stadijem*, odnosno razdobljem unutar kojeg hormonalne promjene direktno utječu na emocionalno stanje pojedinca izazivajući tako psihološki konflikt i nestabilno, nepredvidljivo ponašanje (Diem-Wille, 2021). Sličnog razmišljanja bio je i Erikson koji je psihološki konflikt adolescencije nazivao *identitet nasuprot zbunjenosti* unutar kojeg adolescenti nastoje konstruirati vlastite vrijednosti, planove i prioritete (Berk, 2008). Posebno su jaki osjećaji otuđenosti, tjeskobe i depresije od kojih se nastoje braniti intelektom, racionalizacijom odbijajući pritom sve kompromise (Dvornik-Radica i sur., 2006). Jedna od velikih karakteristika adolescencije jest impulzivnost. Adolescenti imaju težnju za velikim dozama adrenalina, žele sve iskusiti i sa svime eksperimentiraju – duhan, alkohol, droga, kockanje te spolno rizična ponašanja (Duell i Steinberg, 2019; Maglica, 2021). Razdoblje je to kada mlada osoba usvaja razne nezdrave navike kao što su pušenje, alkohol, neodgovorno seksualno ponašanje, nezdrava prehrana kao i izrazito neaktivan način života koje, osim zdravlja, ugrožavaju i socijalne uloge, osoban razvoj, karijeru pa i ekonomski status u budućnosti (Novak, Ferić, Kranželić i Mihić, 2019). Također je prisutno i pretjerivanje u načinu odijevanja, frizurama, šminkanju čime nastoje pokazati svijetu svoju autentičnost u odnosu na druge vršnjake (Graovac, 2010).

2.2. Rizična ponašanja u adolescenciji

Kao što je prethodno spomenuto, mladi adolescenti teže novim stvarima i eksperimentiranju te se u tom kontekstu često spominju rizična ponašanja mladih odnosno poremećaji u ponašanju. Definicija spomenutih može se pronaći i u ICD-11 (World Health Organization, 2022) gdje ih se opisuje kao izrazita i ustrajna prkosna, neposlušna, provokativna ili

zlobna ponašanja kojima se krše društvene norme, pravila ili zakoni. Najčešća podjela poremećaja u ponašanju jest podjela na eksternalizirane i internalizirane poremećaje. Eksternalizirani poremećaji u ponašanju odnose se na nedovoljno kontrolirana ponašanja koja su usmjerena na druge dok se internalizirani poremećaji odnose na pretjerano kontrolirana i ka sebi usmjerena ponašanja (Ajduković i Šalinović, 2017). Eksternalizirani poremećaji u ponašanju uključuju hiperaktivnost, agresivna ponašanja te probleme u ophođenju dok internalizirani poremećaji u ponašanju podrazumijevaju interpersonalne poremećaje kao što su anksioznost, depresivnost, pretjerana povučenost te psihosomatske poteškoće (Bosgraaf, Spreen, Pattiselanno i van Hooren, 2020). Mnogi su čimbenici koji mogu utjecati na pojavu odnosno prevenciju takvih ponašanja, a iste dijelimo u dvije velike skupine – zaštitni i rizični čimbenici. Zaštitni čimbenici jesu oni koji utječu na razvoj mladih osoba, a koji povećavaju vjerojatnost pozitivnih ishoda dok su rizični čimbenici svi oni utjecaji, karakteristike te situacije kod pojedinca i njegove okoline koji povećavaju vjerojatnost pojave smetnji u razvoju, odnosno čine pozitivne ishode razvoja manje vjerojatnima (Barnová i Tamášová, 2018). Spomenuti faktori simultano su prisutni u životu pojedinca te istovremeno zaštitni faktor u jednoj situaciji može biti rizičnim u nekoj drugoj te je zbog toga točnije govoriti o rizičnim i zaštitnim faktorima kao o međusobno isprepletenim nego o dvjema zasebnima kategorijama (Barnová i Tamášová, 2018).

Preuzimanje spomenutih rizika u adolescenciji nije slučajnost, a to najbolje dokazuje niz neuroznanstvenih spoznaja o razvoju mozga i ponašanju adolescenata. Istraživanja su dokazala kako adolescenti primaju razne podražaje iz okoliša, ali na iste ne znaju pravovremeno odgovoriti te se zbog toga sve više vode društvenim i afektivnim podražajima koji dolaze od njihovih vršnjačkih skupina (Mercurio, García-López, Morales-Quintero, Llamas, Marinaro i Muñoz, 2020). Preuzimanje rizika u adolescenciji može biti i pozitivnog ishoda. Rizici mogu poslužiti kao sredstvo za jačanje samopouzdanja, istraživanje vlastitih i tuđih svjetonazora, stvaranje pozitivne slike o sebi i drugima i tako dalje (Livazović, 2017).

Najčešća rizična ponašanja adolescenata uključuju konzumaciju alkohola, droga, opijata te duhana, bježanje i/ili napuštanje školovanja, skitnju, kocku te rano stupanje u intimne seksualne odnose. Osim spomenutih ponašanja adolescenti se uključuju i u rizične vožnje automobilima i motorima, agresiji, ozljeđivanju sebe i/ili drugih, krađi te uništavanju imovine (Cerkez i Hocaoglu, 2017).

Velika europska istraživanja, kao što je ESPAD (2020), pokazala su kako 79% europskih adolescenata konzumira alkohol, 42% duhanske proizvode, a čak 16% njih marihuanu. Slični rezultati dobiveni su i u hrvatskim srednjim školama. Analize su pokazale kako je u posljednjih mjesec dana čak 68,4% hrvatskih učenika konzumiralo alkohol dok je njih 15,1% konzumiralo marihuanu (Novak, Maglica i Radetić-Paić, 2022). Osim konzumacije opijata, česta su pojava i razna agresivna ponašanja. Takva se ponašanja javljaju u svim oblicima, od fizičkog, verbalnog i socijalnog nasilja sve do seksualnog i, nešto novijeg, elektronskog nasilja. Istraživanja u Hrvatskoj pokazuju kako gotovo svako četvrto dijete svakodnevno trpi neki oblik navedenog nasilja (Stepanić, 2019). Velik broj adolescenata pokazuje određena pasivna rizična ponašanja vezana uz školu. Istraživanja pokazuju kako su srednjoškolci bezvoljni i nezainteresirani za učenje te pokazuju lošiji akademski uspjeh, ali i visoku razinu školskog stresa (Usca, Danilane i Lubkina, 2019). Posebno je zanimljiv porast rizičnih ponašanja vezanih uz kocku. Novija istraživanja provedena u Hrvatskoj pokazala su da se čak 69,9% mladih barem jednom okušalo u kocki, kod njih 12,2% pokazala se niska i srednja razvijenost problema, a kod njih 10,4% visoki stupanj razvijenosti problema vezanih uz kocku (Jerković i Kljaić Bukvić, 2021). Osim prethodno spomenutih eksternaliziranih rizičnih ponašanja, u adolescenciji se često javljaju i oni internalizirani. Adolescenti s internaliziranim poteškoćama gotovo nikada ne ometaju nastavu te se ne ističu unutar vršnjačke grupe, a upravo ih je zato teško prepoznati i pružiti im pomoć (Maglica i Džanko, 2016). Koliko su internalizirani rizici prisutni govori i sam podatak da je jedna od najvećih prevalencija internaliziranih problema upravo u adolescenciji te obuhvaća 10-20% opće populacije (Salavera, Usán i Teruel, 2019; Novak, Parr, Ferić, Mihić i Kranželić, 2021). Rezultati su zabrinjavajući čak i u Hrvatskoj gdje 20,3% mladih izražava ozbiljne simptome depresivnosti, 31,5% simptome anksioznosti, a 25,9% simptome stresa (Rajhvajn Bulat i Horvat, 2020).

2.3. Odnosi i okruženje u adolescenciji

Razni su konteksti koji utječu i unutar kojih se razvija mladi adolescent, a njihovo međusobno djelovanje najbolje se objašnjava kroz teoriju ekoloških sustava čiji je autor Urie Bronfenbrenner. Američki psiholog davne je 1979. godine opisao razvojni model u čijem se središtu nalazi dijete okruženo vanjskim sustavima među kojima mikrosustavom, mezosustavom, egzosustavom te makrosustavom (Velki i Kuterovac Jagodić, 2014). Spomenuti sustavi

predstavljaju razine vanjskih struktura koji direktno utječu na osjećaje, ponašanja te cjelokupno društveno i psihološko funkcioniranje pojedinca (Lawrence i Falaye, 2018).

Prvi sustav, odnosno mikrosustav, predstavlja najbližu strukturu mladog adolescenta s kojom je u svakodnevnoj interakciji licem-u-lice kao što su obitelj, škola i vršnjaci (Bronfenbrenner, 1979). Upravo svakodnevna interakcija i fizička prisutnost spomenutih struktura razlog su najvećeg razvojnog utjecaja koji taj sustav ima na adolescente (Lawrence i Falaye, 2018). Obitelj i roditelji predstavljaju primarnu socijalnu zajednicu koja ima temeljnu ulogu u uspostavljanju i održavanju svih djetetovih potreba (Haines i sur., 2016). Unutar te zajednice nalaze se najsnažniji rizični i zaštitni čimbenici u razvoju mladog adolescenta (Maglica, 2021). Razna roditeljska ponašanja kao što su roditeljska toplina, nadzor, brižnost te komunikacija mogu biti snažnim zaštitnim čimbenicima u adolescenciji (Velez, Braver, Cookston, Fabricius i Parke, 2020). Osim spomenutog, snažni zaštitni čimbenik može biti i znanje, zainteresiranost i uključenost roditelja u život adolescenta, njegove aktivnosti, navike i prijatelje (Maglica, 2021). S druge strane, brojni su i rizici koji se mogu pronaći unutar obitelji kao što su manjak komunikacije, nasilje, zanemarivanje, ovisnosti te socioekonomska prilika obitelji (Velki i Kuterovac Jagodić, 2014). Brojni su autori naglasili kako se upravo u tom razdoblju mladi adolescent odvaja od svojih primarnih figura što rezultira pojačanim konfliktima (Branje, 2018). Posebno je narušena komunikacija na relaciji roditelj-dijete što pokazuju razna istraživanja prema kojima roditelji percipiraju svoju komunikaciju češćom nego što to procjenjuju sami adolescenti (Ferić Šlehan i Kranželić, 2008; Maglica, 2017; Maglica, 2021). Također, istraživanja pokazuju poneke diskrepancije i u poimanju roditeljskog nadzora zbog kojeg, ukoliko je konstantan i nametljiv, opada razina povjerenja između adolescenta i roditelja (Hawk, Hale, Raaijmakers i Meeus, 2008; Pathak, Sinha i Tiwari, 2016). Osim unutar obitelji, vidljive su promjene i unutar školskog okruženja. Razina vezanosti za školu opada s porastom godina pa nije za čuditi sve manja zainteresiranost adolescenata za učenjem i školskim uspjehom (Rukavina i Nikčević-Milković, 2016). Unatoč sve vidljivijim promjenama unutar školskog okruženja, škola i dalje predstavlja snažni kontekst prevencije rizičnih ponašanja adolescenata (Roviš i Benzinović, 2011). U tom kontekstu posebno je ispitivana privrženost školi koja je pozitivno povezana s fizičkim zdravljem, zdravom prehranom, rjeđim korištenjem opijata, manjim brojem ranog stupanja u spolne odnose, ali i s manjom pojavom nasilja, depresije i anksioznosti (Roviš i Benzinović, 2011). S druge strane, slaba privrženost školi povezuje se s raznim rizičnim ponašanjima kao što su delinkventna

ponašanja, agresija, prekomjerna uporaba opijata, maloljetničke trudnoće, antisocijalna ponašanja, udaljavanje ili pak potpuno prekidanje školovanja (Maddox i Prinz, 2003). Istraživanja provedena u Hrvatskoj dokazala su pozitivnu povezanost privrženosti školi i boljeg školskog uspjeha, ali i smanjenu uključenost u školu i školske obaveze kod učenika viših razreda srednjih škola (Roviš i Benzinović, 2011). Naj snažniji utjecaj unutar mikrosustava pripada vršnjačkim odnosima o čemu će biti riječi slijedećem poglavlju.

Mezosustav se definira kao skup međuodnosa između dvije ili više struktura mikrosustava pojedinca (Bronfenbrenner, 1979). Mezosustav sam po sebi ne posjeduje određene strukture ili elemente, ali je izuzetno važan jer opisuje kontekst i veze između struktura najuže vezanih uz pojedinca (Sheppard, 2012). Mezosustav pretpostavlja uključenost, zainteresiranost i komunikaciju roditelja, školskog i vršnjačkog okruženja mladog adolescenta, a pozitivne interakcije istih mogu rezultirati kvalitetnim odnosima s drugima, poboljšanom komunikacijom te razvijanjem prosocijalnih vještina (Lawrence i Falaye, 2019).

Egzosustav predstavlja prvi sustav čija okruženja direktno ne uključuju mladog adolescenta, ali unutar kojih se odvijaju određeni događaji koji imaju posljedice na njegov razvoj (Bronfenbrenner, 1979). Egzosustav se definira kao proširenje mezosustava te uključuje sve one sustave koji dolaze u kontakt s mezosustavom kao što su šira obitelj i rodbina, susjedstvo, mediji te poslovno okruženje roditelja (Sheppard, 2012). Prilike u egzosustavu kao što su podržavajuće i aktivno susjedstvo, aktivnosti van škole, poslovne prilike i mogućnosti zaposlenja roditelja kao i sadržaji dostupni na medijskim platformama oblikuju, ili manje, razvoj i funkcioniranje mladog adolescenata u zajednici (Sheppard, 2012).

Posljednji sustav naziva se makrosustavom, a definira se kao skup svih kultura i supkultura, sustava vjerovanja i ideologija koje utječu na mladog adolescenta (Bronfenbrenner, 1979). Tako se unutar sustava mogu pronaći različite kulturne, političke, socijalne, pravne, religijske, ekonomske te obrazovne vrijednosti i razmišljanja koje promovira određena sredina (Lawrence i Falaye, 2019). Spomenute vrijednosti određuju funkcioniranje svih nižih struktura unutar kojih se adolescent afirmira (Sheppard, 2012). Upravo makrosustav uvjetuje način na koji će roditelji odgajati svoje adolescente, koje će im vrijednosti prenositi, koliko će im škola i obrazovanje biti bitnim za daljnji razvoj i zaposlenje, kako će religijska ili politička orijentiranost utjecati na njihove odabire te koliko će inkluzivna biti sredina u kojoj odrastaju (Sheppard, 2012).

3. Vršnjački odnosi u adolescenciji

Kao što je prethodno rečeno, najveći utjecaj unutar mikrosustava adolescenta imaju vršnjački odnosi. Upravo tijekom rane adolescencije mladi ljudi se odvajaju od svojih roditelja, a vršnjaci postaju značajnim izvorom socijalne i emocionalne podrške (Klarin, 2004; Gorrese i Andrisano-Ruggieri, 2012). Kvaliteta vršnjačkih odnosa koji se realiziraju u adolescenciji pomaže psihosocijalnom razvoju i sazrijevanju te životnom prilagođavanju općenito u kasnijem životu (Mitić i sur., 2021).

Jedan od razloga velikog vršnjačkog utjecaja u adolescenciji jest vrijeme koje adolescent provodi s vršnjacima. Čak 50% svog „budnog“ vremena adolescent provodi u vršnjačkoj grupi nasuprot svega 15% vremena kojeg provodi sa svojim roditeljima (Petrović, 2009). Stoga nije neobična privrženost te sve veća želja i potreba adolescenata za vršnjačkom podrškom (Klarin, 2004).

Ono što adolescent traži od vršnjačke skupine jesu prije svega podrška i modeli koje ne dobiva od strane roditelja i odraslih (Petrović, 2009). Nadalje, vršnjačka skupina postaje izvorom informacija o svijetu izvan obitelji, mjesto eksperimentiranja te povratnih informacija o vlastitim sposobnostima (Petrović, 2009). Sličnog razmišljanja jest i Hartup (1992) koji navodi kako su vršnjaci:

1. emocionalni resurs za zabavu, ali i uspješnu prilagodbu na stres - adolescenti s vršnjacima upoznaju nove ljude, istražuju nove teritorije, zabavljaju se, ali im se istovremeno povjeravaju o različitim problemima;
2. kognitivni resurs za rješavanje problema i nova saznanja – adolescenti uče od svojih vršnjaka, modeliraju njihova ponašanja i lakše slušaju njihove preporuke za razliku od onih roditeljskih i/ili nastavničkih;
3. socijalni resurs za razvijanje komunikacijskih i socijalnih vještina – adolescent u vršnjačkoj skupini pronalazi socijalnu podršku, uči komunicirati unutar veće grupe te samostalno rješava konfliktne situacije;
4. resurs za buduće odnose – vršnjački odnosi u adolescenciji postaju obrascem budućih odnosa u kojima se primjenjuju sve vještine i ponašanja razvijena u adolescenciji.

Adolescenti najčešće biraju sebi slične vršnjake prema dobi, statusu identiteta, obrazovnim aspiracijama, a nerijetko to budu i vršnjaci suprotnih mišljenja preko kojih istražuju nove

perspektive (Berk, 2008). Na takav se način stvaraju vršnjačke skupine koje su sastavljene od nekoliko bliskih prijatelja među kojima je razvijen snažan osjećaj prijateljstva (Selvam, 2017). Đuranović (2014) naglašava kako adolescenti u vršnjačkoj grupi zadovoljavaju svoje potrebe za pripadanjem, razumijevanjem i sigurnošću. Nadalje, govori kako se sastav istih mijenja u razdoblju srednje i kasnije adolescencije kada grupe, od obično istospolnih, postaju spolno miješane.

Iz svega navedenoga, vidljiv je očiti utjecaj vršnjačkih odnosa na razvoj mladog adolescenta. Ipak, dva su smjera takvog utjecaja, od iznimno pozitivnog, preventivnog, do onog rizičnog i negativnog.

3.1. Vršnjački odnosi kao rizični faktor

Razna istraživanja pokazuju kako vršnjaci mogu predstavljati rizični kontekst za razvoj mladog adolescenta. Učestalo druženje kao i podložnost vršnjacima, točnije njihovim stavovima, preferencijama i ponašanjima, navode se kao glavni razlozi antisocijalnog ponašanja adolescenata kada su u pitanju vršnjaci (Monahan, Steinberg i Cauffman, 2009). Adolescenti su, za razliku od odraslih, podložniji utjecaju svojih vršnjaka u rizičnim situacijama što potvrđuju i istraživanja koja sugeriraju da adolescent pozitivno procjenjuje i preuzima više rizika kada je sa svojim vršnjacima nego kada je sam (Gardner i Steinberg, 2005).

Jedan od rizika kojeg adolescent preuzima od svojih vršnjaka jest agresija. Vršnjačka skupina može utjecati na razinu agresivnosti pojedinca preko imitacije, socijalnog uspoređivanja, pritiska te promoviranjem agresivnih ponašanja kao normalnima (Hofmann i Müller, 2021). Agresivnost je u vršnjačkom kontekstu često povezana s popularnosti i statusom u razredu (Hofmann i Müller, 2021). Istraživanja su pokazala kako se vršnjačka skupina koristi agresijom, raznih oblika, kako bi postala popularnom te cijenjenom među ostalima (Faris i Ennett, 2012). Većina adolescenata prihvaća agresiju kao rješenje zbog straha da će ih vršnjaci odbaciti te želje za prihvaćanjem (Wakoli, Kiptiony, Chemwei i Chonge, 2016).

Nadalje, vršnjačka skupina često promovira različita kriminalna ponašanja kao što su krađe, uništavanje imovine, nepoštivanje pravila u prometu i slično. Kriminalna ponašanja kolektivni su vršnjački odgovor na pitanje moći i statusa preko kojeg se dokazuje lojalnost i privrženost grupi (Reeta, 2020). Ovakva su ponašanja česta i zbog popustljive politike i niskih razina mogućih kazni (Kim i Fletcher, 2018). Adolescent manje mari o pravilima i svjesno ih krši

kada je u prisutnosti vršnjaka, a to je dokazalo i istraživanje čiji su autori Simons-Morton, Lerner i Singer (2005). Spomenuto istraživanje dokazalo je kako su adolescenti kršili prometna pravila (brzinu, prometne znakove i ograničenja) u značajno većoj mjeri kada su u automobilu bili prisutni njihovi vršnjaci za razliku od vožnje kada su u automobilu bili sami.

Unutar vršnjačkih skupina eksperimentira se i s raznim opijatima. Kao što je već navedeno u radu (v. poglavlje 2.2.), čak 79% europskih adolescenata unutar grupe najčešće konzumiraju alkohol, nešto manje duhanske proizvode, točnije njih 42%, a čak 16% njih marihuanu (ESPAD, 2020).

Vršnjaci potiču i rizična seksualna ponašanja. Mladići često ulaze u spolne odnose sa različitim partnericama kako bi ostvarili društvenu reputaciju koja neposredno utječe na njihovo samopoštovanje. S druge strane, djevojke ulaze u spolne odnose kako bi razvile osjećaj pripadnosti i emocionalne prihvaćenosti unutar grupe vršnjaka (Huterer i Nagy, 2019).

Vršnjaci utječu i sliku koju pojedinac ima o sebi. Unutar vršnjačke grupe mladi adolescent prima povratne informacije o tome kako izgleda, koliko je poželjna njegova pojava kao i težina. Dok mladići teže dobivanju mišićne mase, djevojke nastoje izgubiti težinu. Isto potvrđuju i empirijska istraživanja koja govore kako je vršnjački utjecaj na sliku o tijelu znatno jači kod djevojaka za razliku od mladića kojima vršnjačka grupa služi isključivo kao referentna točka za uspoređivanje (Miething, Rostila, Edling i Rydgren, 2018).

Negativan utjecaj može se pronaći unutar školskog okruženja. Vršnjaci koji pokazuju slabu privrženost školi (v. poglavlje 2.3.) istu doživljavaju kao prisilu te iz nje bježe. Ukoliko vršnjaci pokazuju takvu vrstu privrženosti, promoviraju negativnu sliku o školi, nezainteresiranost za školsko gradivo te potiču lijenost u izvršavanju školskih obveza što direktno utječe na mladog pojedinca i njegov školski uspjeh (Ricijaš, Krajcer i Bouillet, 2010).

Unutar vršnjačke okoline mogu se pronaći razni rizici za razvoj internaliziranih poremećaja u ponašanju. Ako je adolescent odbačen, neprihvaćen i nepoželjan unutar grupe svojih vršnjaka, mogu razviti pojačan osjećaj depresivnosti, anksioznosti i usamljenosti (Woodhouse, Dykas i Cassidy, 2012; Rohrbeck i Garvin, 2014; Maglica i Džanko, 2016).

3.2. Vršnjački odnosi kao zaštitni faktor

Zdravi vršnjački odnosi itekako mogu biti zaštitni faktor u razvoju mladog adolescenta. Brojna su istraživanja pokazala kako odnosi s vršnjacima mogu pridonijeti pozitivnim ishodima u emocionalnoj, socijalnoj i akademskoj domeni (Rohrbeck i Garvin, 2014).

Nekoliko studija dokazalo je kako kvalitetni vršnjački odnosi mogu utjecati pozitivno na psihološku dobrobit mladog adolescenta (Miething i sur., 2016). Adolescenti koji njeguju pozitivne vršnjačke odnose pokazuju veće razine životnog zadovoljstva, zahvalnosti i nade (Holder i Coleman, 2015). Vršnjačka skupina također pomaže povećanju samopouzdanja, stabiliziranju identiteta kao i razvijanju samopoštovanja (Solomon i Knafo, 2012). Osim percipiranog zadovoljstva, adolescenti s pozitivnim vršnjačkim odnosima pokazuju i manju stopu usamljenosti za razliku od onih koji svoje odnose s vršnjacima definiraju konfliktnima, manje vrijednima i povremenima (Ladd, Kochenderfer i Coleman, 1996; Woodhouse i sur., 2012).

Vršnjački odnosi također razvijaju i socijalne kompetencije adolescenata. Adolescenti kroz odnose s vršnjacima uče simetralnu recipročnost odnosa s drugima. Uče se principima poštenja i pravde kroz konflikte i međusobne rasprave. Također uče promatrajući vršnjačke interese i perspektive, a sva naučena ponašanja i vještine kasnije prenose na odnose s drugim prijateljima, partnerom i obitelji (Selvam, 2017).

Vršnjački odnosi mogu pozitivno utjecati na prosocijalne kompetencije mladog adolescenta. Ne samo da se mladi adolescenti žele povezati s vršnjacima koji dijele slične interese, već ti isti interesi postaju bogatim kontekstom za razvojem pozitivnih stavova i društveno korisnih ponašanja. Istraživanja su također pokazala da je vjerojatnije da će se adolescenti uključiti u prosocijalno djelovanje, ali i razvijati altruistična i suradnička ponašanja, pomagati i dijeliti, ako oko sebe imaju vršnjake koji cijene ili pokazuju ta ista ponašanja (Choukas-Bradley, Giletta, Cohen i Prinstein, 2015).

Pozitivan utjecaj vršnjaka vidljiv je i u području akademskog uspjeha. Nekoliko je autora naglasilo kako se percepcija o akademskom uspjehu, postignućima, trudu i motivaciji mijenja ukoliko vršnjaci njeguju pozitivan stav o akademskom uspjehu (Goguen, Hiester i Nordstrom, 2010). Liem i Martin (2011) govore kako se pozitivni učinci vršnjački odnosa na angažman u školi mogu objasniti iz motivacijske perspektive. Točnije, opisuju kako pozitivni odnosi s vršnjacima mogu promicati angažman u školi zadovoljavajući osjećaj ispunjenosti učenika te njegove potrebe

za pripadanjem i bliskosti unutar razreda. Isti autori naglašavaju kako kroz stalne pozitivne i podržavajuće interakcije s vršnjacima, adolescenti mogu internalizirati akademska uvjerenja, ciljeve, vrijednosti i očekivanja u skladu s onima njihovih vršnjaka. Pozitivni učinci vršnjaka vidljivi su i na emocionalnom te kognitivnom području. Podržavajući odnosi u školskom okruženju pomažu pri reduciranju školskog stresa (Tomada, Schneider, de Domini, Greenman i Fonzi, 2005). Neka istraživanja pokazuju kako adolescenti razvijaju bolje kognitivne i akademske vještine kada uče s vršnjacima (Tullis i Goldstone, 2020).

4. Pozitivan razvoj adolescenata

Devedesete godine prošlog stoljeća obilježene su promjenom paradigme u razvoju mladih. Sve se više interes psihologa i pedagoga usmjeravao na jake strane mladih pojedinaca, relativnu plastičnost ljudskog razvoja (sposobnost organizama da se sustavno mijenjaju) te koncept otpornosti, a navedeno je potpomoglo razvoju novog koncepta pozitivnog razvoja mladih, eng. *Positive Youth Development* (Burkhard, Robinson, Murray i Lerner, 2020). Korijeni pozitivnog razvoja pronalaze se pozitivnoj i komparativnoj psihologiji te biologiji (Lerner, 2005). Tada se po prvi puta mijenja fokus unutar kojeg se promatraju razvojni ishodi djece i mladih. Razvijaju se teorije koje stavljaju naglasak na potencijale koje mlada osoba ima, a samim time se prestaje gledati na mlade kao na probleme koje treba riješiti, već ih se gleda kao na resurse koje valja razvijati (Lerner, 2005; Lerner, Almerigi, Theokas i Lerner, 2005).

Pojam *pozitivan razvoj* može se interpretirati kroz tri različita, ali međusobno povezana konteksta (Hamilton, Hamilton i Pittman, 2004):

1. *pokret u filozofiji* – filozofija, pristup i skup načela koji naglašava aktivnu potporu rastućim kapacitetima mladih od strane pojedinca, organizacija, institucija te zajednice u cjelini. Pokret prema kojem svi mladi imaju mogućnost i pravo napredovati prema dva glavna načela: univerzalnost i inkluzivnost te pozitivna orijentacija. Ovaj pokret nastaje kao kontrast dotadašnjim programima liječenja problema mladih, njihovih nedostataka i nastojanjima njihovog ispravljanja;
2. *prirodni proces* - razvojna sposobnost mladih osoba, razvijanje potencijala u odnosu na izazove i podršku okoline koje omogućuje optimalan, zdrav, zadovoljavajući i produktivni život u kasnijoj dobi;

3. *implicitirani programi za mlade* - konkretno ostvarivanje u praksi putem programa, organizacija i inicijativa preko čijih se aktivnosti potiče pozitivni razvojni proces kod mladih ljudi. Takvi programi uključuju različite kontekste, od obitelji, susjedstva, škola, vjerskih organizacija pa do raznih sportskih udruga, organizacija mladih te Internet okruženja.

Sukladno s gore navedenim, može se reći kako je pozitivan razvoj mladih multidisciplinarna teorija o razvoju adolescenata prema kojoj će mladi ljudi, ako imaju obostrane podržavajuće odnose s ljudima i institucijama u svom okružju, moći razvijati svoje potencijale te pozitivnim ishodima doprinijeti sebi, obitelji, zajednici i društvu (Lerner i sur., 2005).

Pozitivan razvoj potiče se kroz aktivnosti, programe i intervencije koje uključuju školu, obitelj i vršnjake te promoviraju zdrave strane pojedinca kao što su učvršćivanje međuljudskih odnosa, otpornost, samoodređenost, duhovnost, samoučinkovitost, jasan i pozitivan identitet, vjera u budućnost, prodruštveno djelovanje te razvoj emocionalnih, kognitivnih i moralnih kompetencija (Bonell i sur., 2016).

Postoje različiti načini na koje se pozitivan razvoj mladih operacionalizira u praksi. Za potrebe ovog rada obradit će se neki od najvažnijih konceptualizacija pristupa kao što su to pristup pozitivnog razvoja, pristup razvojnih prednosti te pristup otpornosti.

4.1. Pristup pozitivnog razvoja

Pristup pozitivnog razvoja sveobuhvatno povezuje sustave unutar kojih mlada osoba ima priliku steći iskustva potrebna za rast i razvoj koristeći pritom vlastite potencijale (Benson, Scales, Hamilton i Sesma, 2006). Pozitivni ishodi takvog razvoja mogu se njegovati kroz razne izvore među kojima unutarnji, kao što su to vještine i kompetencije mlade osobe, vanjski, odnosno podrška, očekivanja i granice od strane odraslih, te ekološki, kao što su okolina i institucije prisutne u životu mladog pojedinca (Wiium, Dost-Gözkan i Kosic, 2019). Pristup pozitivnog razvoja za cilj ima podržavanje mladih ljudi da steknu sredstva i vještine potrebne za napredovanje, jačanje okolišnog konteksta te građenje prilika unutar kojih bi mogli samostalno raditi na razvoju sredina u kojima žive (Catalano i sur., 2019).

Brojni su istraživači proučavali pozitivan pristup razvoja mladih te su stvorili okvir od pet glavnih psiholoških, bihevioralnih i društvenih karakteristika koje pokazuju prisutnost pozitivnog

razvoja mladog adolescenta, takozvani *5C model* (Lerner, Fisher i Weinberg, 2000; Roth i Brooks-Gunn, 2003; Lerner, Phelps, Forman i Bowers, 2009; Årdal, Holsen, Diseth i Larsen, 2018):

1. kompetencije (eng. *competence*) – pozitivna razmišljanja te razvijanje raznih kompetencija u društvenom, akademskom, kognitivnom, zdravstvenom i profesionalnom području. Socijalne kompetencije koje se razvijaju odnose se na međuljudske vještine kao što su komunikacija, rješavanje sukoba. Akademski kompetencija odnosi se na školski uspjeh, ocjene, pohađanje nastave i rezultate postignute na različitim testiranjima. Također se razvijaju i kognitivne sposobnosti donošenja odluka. Na zdravstvenom području razvijaju se kompetencije korištenja i planiranja prehrane, tjelovježbe i odmora. Profesionalne kompetencije uključuju stvaranje radnih navika i odabira karijere;
2. samosvijest (eng. *confidence*) – osjećaj pozitivne samosvjesnosti i samoeфикаsnosti, osjećaj opće vrijednosti te ideja odnosa prema samom sebi;
3. karakter (eng. *character*) – poštivanje društvenih i kulturnih normi, posjedovanje standarda za ispravno i moralno ponašanje, osjećaj za loše i dobro, moralnost te integritet;
4. povezanost s drugima (eng. *connection*) – njegovanje pozitivnih veza i odnosa s ljudima i institucijama;
5. brižnost (eng. *caring*) – razvijanje osjećaja simpatije i empatije prema drugima.

Istraživači su kroz godine promatrali manifestiranje navedenih pet elemenata u razvoju adolescenta te su primijetili, ako su njihove razine visoke, prisutnost još jednog, odnosno šestog elementa – doprinos mladih, eng. *contribution*. Ako se adolescent pozitivno razvija kroz navedeni model, povećava se vjerojatnost njegovog ostvarivanja kroz doprinos samom sebi i široj zajednici kroz razna građanska, politička, religijska i društvena djelovanja (Lerner i sur., 2009).

U posljednje vrijeme javlja se i nova struja koja zagovara dodavanje dodatnog, sedmog elementa – kreativnosti, eng. *creativity*. Isti smatraju kako je bitno uključiti kreativnost kao skup vještina i znanja za razvoj novih i originalnih rješenja koja su korisna i prilagodljiva. Smatraju kako novi element može dodatno ojačati izvorne elemente kroz kreativno rješavanje egzistencijalnih krizi koje mogu povećati razinu samopoštovanja kod mladog pojedinca (Dimitrova i sur., 2021).

Iako su mnogi istraživači pokušali revidirati pristup pozitivnog razvoja mladih, utvrđeno je kako svi dijele šest načela o pozitivnom razvoju (Benson, Scales, Hamilton i Sesma, 2006):

1. svaki pojedinac ima urođeni kapacitet za razvoj;
2. putanje pozitivnog razvoja moguće su kada okruženje, odnosi i konteksti njeguju razvoj mladih;
3. promoviranje pozitivnog razvoja dodatno je omogućeno kada mladi sudjeluju u višestrukim, nutritivnim odnosima, kontekstima i okružjima;
4. svi mladi imaju koristi od ovih odnosa, konteksta i ekologije, a podrška, osnaživanje i angažman važnija su razvojna dobra od generalizacija po rasnoj, nacionalnoj, rodnoj i obiteljskoj pozadini;
5. zajednica je ključna stavka za osiguravanje pozitivnog razvoja;
6. mladi su glavni akteri vlastitog razvoja te glavni resursi za stvaranje dobrih odnosa, konteksta, okružja i zajednica unutar kojih je moguć pozitivan razvoj.

Koliko je sveobuhvatan i uspješan ovaj pristup, dokazuju i brojna istraživanja te evaluacije njegove primjene. Jedna od najpoznatijih, a ujedno i prva evaluacija jest longitudinalna *4H studija pozitivnog razvoja mladih*. Spomenuta studija dokazala je kako su adolescenti koji su prošli kroz program pokazali značajno više razine samoregulacije, doprinosa društvu te bolji akademski uspjeh. Također, istraživanjem se dokazalo kako su pozitivno razvijeniji pojedinci rijetko povezani s delikventnim ponašanjima, depresijom te korištenjem opijata (Lerner i Lerner, 2013).

Slični rezultati mogu se pronaći i u raznim drugim istraživanjima 5C modela pozitivnog razvoja (Robinson, Esters, Dotterer, McKee i Tucker, 2012; Holsen, Geldhof, Larsen i Aardal, 2017; Mercier i sur., 2019; Abdul Kadir i Mohd, 2021; del Carmen Domínguez Espinosa, Wium, Jackman i Ferrer-Wreder, 2021; Gomez-Baya, de Matos, i Wium, 2021; Fernandes, Fetvadjev, Wium i Dimitrova, 2021). Navedena istraživanja pokazala su povezanost 5C modela pozitivnog razvoja sa psihološkom dobrobiti, nadom, subjektivnim zadovoljstvom, boljim akademskim uspjehom, boljim zdravstvenim statusom, te nižom stopom rizičnih i delikventnih ponašanja općenito.

4.2. Pristup razvojnih prednosti

Devedesetih godina prošlog stoljeća velika se grupa stručnjaka okupila oko američkog Search Institute-a. Ponukani promjenama u paradigmi razvoja mladih, krenuli su sa serijom istraživanja razvojnih prednosti koje se mogu pronaći unutar i u okolini mladog pojedinca, a koje dovode do pozitivnog razvoja. Predvođeni Peterom L. Bensonom, istraživači su razvili model od

40 razvojnih prednosti za pozitivan razvoj mladih (Benson, 2003).

Vanjske razvojne prednosti (Leffert i sur., 1998):

Podrška:

1. obiteljska podrška – obitelj pruža visoku razinu ljubavi i podrške mladoj osobi;
2. pozitivna obiteljska komunikacija – mlada osoba razgovara s obitelji, traži savjet i mišljenje;
3. odnosi s odraslima – mlada osoba ima podršku od tri ili više odrasle osobe koje nisu obitelj;
4. podržavajuće susjedstvo – mlada osoba ima brižne susjede;
5. podržavajuća školska okolina – škola predstavlja brižno i ohrabrujuće mjesto mladoj osobi;
6. roditeljska uključenost u školu – roditelji su uključeni te pomažu mladoj osobi u školi;

Oснаživanje:

7. zajednica koja cijeni mlade – zajednica cijeni i pozitivno gleda na mlade osobe;
8. mladi kao izvor – mladim osobama su povjerene bitne uloge u zajednici;
9. služenje drugima – mlada osoba sudjeluje u radu zajednice jedan ili više sati tjedno;
10. sigurnost – mlada osoba osjeća se sigurno u obitelji, školi i susjedstvu;

Granice i očekivanja:

11. obiteljske granice – obitelj ima jasna pravila i granice te nadgleda mladog pojedinca;
12. školske granice – škola ima jasna pravila i posljedice zbog kršenja istih;
13. granice u susjedstvu – zajednica preuzima odgovornost za nadgledanje mladog pojedinca;
14. odrasli uzori – roditelji i drugi odrasli promoviraju pozitivna i odgovorna ponašanja;
15. pozitivan vršnjački utjecaj – najbolji prijatelji ponašaju se pozitivno i odgovorno;
16. visoka očekivanja – roditelji i nastavnici podupiru i motiviraju mladog pojedinca;

Konstruktivno korištenje vremena:

17. kreativne aktivnosti – mlada osoba provodi tri ili više sati tjedno na umjetničkim radionicama;
18. programi za mlade – mlada osoba provodi tri ili više sati tjedno u sportskim klubovima ili udrugama raznog tipa
19. religijska zajednica – mlada osoba provodi jedan ili više sati u aktivnostima religijske zajednice
20. vrijeme kod kuće – mlada osoba se spontano druži s prijateljima dvije ili više večeri tjedno.

Unutarnje razvojne prednosti (Leffert i sur., 1998):

Posvećenost učenju:

21. motivacija za postignućem – mlada osoba motivirana je da postigne dobre rezultate u školi;
22. uključenosti u školi – mlada osoba aktivno je uključena u učenje u školi;
23. domaća zadaća – mlada osoba piše domaće zadaće barem jedan sat dnevno;
24. povezanost sa školom – mladoj osobi je stalo do njene škole;
25. čitanje zbog vlastitog užitka – mlada osoba čita zbog vlastitog užitka tri ili više sati tjedno;

Pozitivne vrijednosti:

26. briga – mladog osobi je bitno pomagati drugima;
27. jednakost i pravda – mladoj osobi bitno je promovirati jednakost te sprječavati glad i siromaštvo;
28. integritet – mlada osoba djeluje i drži do svojih stavova i vrijednosti;
29. iskrenost – mlada osoba spremna je reći istinu i onda kada je teško;
30. odgovornost – mlada osoba prihvaća i osobno preuzima odgovornost;
31. suzdržanost – mlada osoba smatra kako je bitno ne uključivati se u seksualna iskustva te konzumaciju alkohola i drugih opijata;

Socijalne kompetencije:

32. planiranje i donošenje odluka – mlada osoba zna kako planirati i donijeti određene odluke;
33. interpersonalne kompetencije – mlada osoba je empatična, osjetljiva te dobar prijatelj;
34. kulturalne kompetencije – mlada osoba je svjesna i vodi računa o ljudima različitih kulturoloških, rasnih i etničkih pozadina
35. vještine otpornosti – mlada osoba se može oduprijeti negativnom vršnjačkom pritisku te opasnim situacijama;
36. mirno rješavanje sukoba – mlada osoba teži mirnom načinu rješavanja sukoba;

Pozitivan identitet:

37. osobna moć – mlada osoba smatra kako ima kontrolu nad stvarima koje joj se događaju;
38. samopoštovanje – mlada osoba ima visoke razine samopoštovanja;
39. osjećaj svrhe – mlada osoba smatra da njen život ima svrhu i smisao;
40. pozitivan pogled na vlastitu budućnost – mlada osoba je optimistična u vezi vlastite budućnosti.

Model razvojnih prednosti akumulativne je i aditivne prirode. Ako se navedene unutarnje i vanjske prednosti preklapaju, odnosno što je broj prednosti koje mladi adolescent posjeduje veći, povećavaju se izgledi za njegov pozitivan razvoj (Novak i sur., 2019).

Odabir spomenutih 40 razvojnih prednosti nije slučajnost. Ovaj okvir sintetizirao je

rezultate brojnih istraživanja te uključio one razvojne prednosti za koje je dokazano da: sprječavaju visokorizična ponašanja (kao što su korištenje opijata, nasilje, napuštanje škole), jačaju otpornost, imaju mogućnost generalizacije na cijeloj zajednici, pridonose uravnoteženom razvoju čimbenika na individualnoj i ekološkoj razini, imaju mogućnost ostvarivanja unutar zajednice te pridonose prosocijalnom djelovanju mladih (Benson, Scales, Hamilton i Sesma, 2006).

Model razvojnih prednosti postao je jedan od priznatijih i najraširenijih pristupa pozitivnog razvoja zbog svoje sveobuhvatnosti kao i mogućnosti lakog približavanja institucijama i zajednici (Benson, Scales i Syvertsen, 2011).

Mogućnost lake implementacije razlog je brojnih programa i intervencija koje njeguju razvojne prednosti. Jedna od poznatijih longitudinalnih studija koja proučava razvojne prednosti jest *Overcoming the Odds* čiji je cilj bio usporediti razvojne ishode mladih koji su pripadali nekoj bandi i mladih iz ostalih četvrti koji su pohađali neke od preventivnih programa. Mjerenja su pokazala kako mladi iz ostalih četvrti imaju znatno više razvojnih prednosti, ali i razlike među mladima iz bandi kod kojih je utvrđena veća povezanost s pozitivnim ishodima kod onih s više razvojnih prednosti (Taylor i sur., 2005).

Pozitivni rezultati vidljivi su i u brojnim drugim istraživanjima (Flynn, Miller i Vincent, 2012; Scales, Shramko i Ashburn, 2014; Uka i sur., 2021; Dost-Gözkan i Wium, 2021; Wium i Kozina, 2021). Spomenuta istraživanja pokazala su pozitivnu povezanost modela razvojnih prednostima s boljim akademskim uspjehom, višom autonomijom, psihološkom dobrobiti, samopouzdanjem, boljim vještinama rješavanja problema, pozitivnijim pogledom na svrhovitost života i budućnost općenito i odgovornim seksualnim ponašanjem. Nadalje, iz istraživanja je vidljivo i prosocijalno djelovanje mladih kao i negativna povezanost s nekim od rizičnih i delikventnih ponašanja.

4.3. Pristup otpornosti

Krajem devedesetih razvija se još jedan pristup razvoja mladih, ali nešto drugačiji od ostalih. Pristup otpornosti razvija se kroz kontekst prirodnih znanosti, a tek kasnije postaje konstruktom društvenih znanosti (Novak i sur., 2019). Kada je u pitanju razvoj mladih, otpornost se po prvi puta spominje u kontekstu istraživanja djece čije su majke bolovale od shizofrenije, a koja su se, unatoč visokom riziku, pozitivno razvijala (Luthar, Cicchetti i Becker, 2000).

Otpornost se definira kao dinamički proces koji omogućuje pozitivnu prilagodbu u kontekstu značajnih rizičnih situacija (Luthar i sur., 2000; Masten i Reed, 2002). Neki će otpornost definirati kao posljedicu ranjivosti i zaštitnih procesa preko kojih dolazi do modificiranih odgovora mladog pojedinca na određene rizike (Rutter, 1987). Drugi će pak definirati otpornost kao sposobnost povratka ili prevladavanja nekog oblika rizika uz pomoć koje mlada osoba može doživjeti pozitivne razvojne ishode (Vella i Pai, 2019). Iz navedenih definicija vidljiva su dva glavna obilježja otpornosti, a to jest prisutnost određenih rizika te pozitivni ishodi (Masten i Reed, 2002).

Sukladno definicijama, može se reći kako se otpornost kod djece i mladih manifestira kao:

- postizanje pozitivnih ishoda unatoč rizicima,
- izdržljivost i ustrajnost u prijetećim i stresnim situacijama,
- uspješan oporavak od traume ili stresne situacije (Werner, 1995, prema Fleming i Ledogar, 2008).

Dugo se godina pri definiranju otpornosti izostavljala okolina mladog pojedinca, a naglasak se stavljao isključivo na unutarnje snage koje isti posjeduje. Upravo se zbog navedenog na otpornost počelo gledati kao na karakteristiku i pojedinca, ali i socijalnog okruženja (Doležal, 2006).

Neka su djeca već odmalena iznimno otporna na određene rizike. Razlog tome leži u biološkoj i kulturnoj evoluciji. Djeca su često zaštićena višestrukim „rezervnim“ sustavima koji su ugrađeni u njihove odnose s drugima u njihovim domovima i zajednicama (Masten i Barnes, 2018).

Najčešći zaštitni čimbenici koji promiču otpornost kod mladih jesu dobre kognitivne sposobnosti, samopoštovanje, nada, optimističnost, samoregulacija, dobar smisao za humor, pozitivni odnosi s roditeljima i ostalim članovima obitelji, postojanost granica u obitelji i školi, uključenost roditelja, bliski odnosi s prijateljima, privrženost školi, prosocijalno ponašanje, sigurno susjedstvo te dobra zdravstvena skrb (Masten i Reed, 2002).

Gjurković, Knežević i Borić (2016) navode nekoliko glavnih karakteristika otpornih mladih:

- svjesnost – mladi s visokom otpornošću svjesni su sebe, svojih i tuđih emocija i ponašanja;
- prihvaćanje – mladi prihvaćaju promjene i stresne situacije, otvoreni su i fleksibilni;

- unutarnji lokus kontrole – mladi vjeruju u moć vlastitih postupaka, ne prebacuju krivnju i odgovornost na neke vanjske uzroke, samopouzdati su i samoeffikasni;
- dobre vještine za rješavanje problema – mladi uočavaju važne detalje koje ih dovode do rješenja problematične situacije;
- povezanost s drugima – otporni pojedinci imaju podršku obitelji i prijatelja koji im pružaju osjećaj sigurnosti, povezanosti te prihvaćenosti;
- samoeffikasnost – mladi s visokom otpornošću vjeruju u sebe, svoje kapacitete i sposobnosti;
- humor – mladi koriste humor kao izvrsnu metodu za održavanje ugodnog i pozitivnog raspoloženja;
- otvorenost u traženju pomoći – otporni mladi ne ustručavaju se potražiti savjet, razgovor ili pak pomoć od odraslih kada prolaze kroz neku stresnu situaciju.

Koliko je otpornost važna u životu mladih, pokazuju i empirijska istraživanja koja govore kako je otpornost pozitivno povezana s psihološkom dobrobiti, akademskim postignućima, dobrim prijateljskim odnosima i prihvaćanjem, nižim razinama stresa, fizički aktivnim načinom života te proaktivnim djelovanjem u društvu (Masten i Reed, 2002; Young, Craig, Clapham, Banks i Williamson, 2019; Konaszewski, Niesiołowska i Surzykiewicz, 2021).

Razlike otpornosti u odnosu na druge pristupe pozitivnog razvoja mladih

Otpornost i pristupi pozitivnog razvoja mladih imaju više dodirnih točaka. Obje struje fokus stavljaju na kompetencije preko kojih se promovira i otpornost i pozitivan razvoj. Nadalje, oba pristupa smatraju kako je nužno podržavanje unutarnjih i vanjskih čimbenika kojima se promovira pozitivni razvoj te jačanje zaštitnih čimbenika kojima se promovira otpornost (Novak i sur., 2019).

Ipak, ove struje uvelike se razlikuju u načinu na kojem pristupaju otpornosti kao prediktoru, odnosno posljedici pozitivnog razvoja mladih. Pristup otpornosti polazi od otpornosti kao prediktora, sposobnosti mlade osobe da se prilagodi u situacijama povećanog rizika. S druge strane, pristup pozitivnog razvoja smatra kako je otpornost rezultat, posljedica uspješnog pozitivnog razvoja (Lee, Cheung i Kwong, 2012).

5. Metodologija istraživanja

5.1. Cilj istraživanja

Respektirajući navedene spoznaje o pozitivnom razvoju mladih kao pristupu koji sveobuhvatno uključuje mladog adolescenta i njegovu okolinu, istraživanje provedeno za potrebe ovog diplomskog rada ima za cilj utvrditi doprinos vršnjaka pozitivnom razvoju mladih koji je operacionaliziran kroz 5C model.

5.2. Problemi istraživanja

Uvažavajući cilj istraživanja, postavljeni su sljedeći problemi i hipoteze:

Prvi istraživački problem odnosi se na utvrđivanje zastupljenosti 5C indikatora na uzorku sudionika.

Drugi istraživački problem odnosi se na ispitivanje spolnih razlika u 5C indikatorima te privrženosti prijateljima.

Treći istraživački problem odnosi se na ispitivanje korelacija 5C indikatora te privrženosti prijateljima.

5.3. Uzorak

Empirijsko istraživanje provedeno je na uzorku od ukupno 259 srednjoškolska učenika na području grada Splita. Od ukupnog broja izuzeto je 49 učenika koji nisu u potpunosti ispunili upitnik te je stoga ukupan uzorak činilo 210 učenika. Od 210 sudionika, 113 osoba su ženskog spola (53,8%), a 97 osoba muškog spola (46,2%). Prosječna dob sudionika muškog i ženskog spola je 16,2 godina.

5.4. Instrument i postupak istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja sastavljen je upitnik koji se sastoji od tri dijela. *Prvi dio upitnika* sastoji se od pet pitanja o socio-demografskim obilježjima ispitanika, odnosno ispitivao se spol, dob, razred, vrsta škole te opći školski uspjeh na kraju prethodne školske godine.

Drugi dio upitnika odnosio se na pozitivan razvoj mladih pri čemu se koristio upitnik The Bridge – PYD čiji su autori Lopez i suradnici (2014). Učenike se ispitivalo o njihovim kompetencijama, samosvijesti, karakteru, povezanosti s drugima te razini brižnosti (npr. „Dobar/a sam u matematici“, „Ja sam sretna osoba“, „Moji prijatelji me slušaju“, „Pomažem drugim učenicima“). Na skali je bilo ponuđeno četrdeset tvrdnji za koje su ispitanici trebali označiti u kojoj se mjeri te tvrdnje odnose na njih. Pritom su na ta pitanja odgovarali zaokruživanjem ponuđenih odgovora koristeći se Likertovom skalom od jedan do četiri gdje je: 1- uopće se ne slažem, 2- ne slažem se, 3- slažem se, 4- u potpunosti se slažem.

Treći dio upitnika ispitivao je razinu privrženosti prijateljima pri čemu se koristio upitnik IPPA – Inventory of Parent and Peer Attachment autora Armsdena i Greenberga (1987). Učenike se pitalo o povjerenju koje imaju prema svojim prijateljima, njihovoj međusobnoj komunikaciji te o otuđenju od prijatelja (npr. „Vjerujem svojim prijateljima“, „Mogu računati na svoje prijatelje kada im trebam pričati o nečemu što me muči“, „Volio/a bih da imam drugačije prijatelje“). Na skali je bilo ponuđeno dvadeset pet tvrdnji za koje su učenici trebali označiti u kojoj se mjeri te tvrdnje odnose na njih. Pritom su na pitanja odgovarali zaokruživanjem ponuđenih odgovora koristeći se pritom Likertovom skalom od jedan do pet pri čemu je: 1- uopće se ne slažem, 2- ne slažem se, 3- niti se slažem niti se ne slažem, 4- slažem se, 5- u potpunosti se slažem. Nekoliko pitanja bilo je negativno formulirano pa su se te čestice vrednovala obrnutim bodovanjem.

Postupak istraživanja

Istraživanje je provedeno u svibnju 2022. godine. Ispitanici su podvrgnuti upitniku u pisanom obliku (v. Prilog 1). Prije samog istraživanja, stupljeno je u kontakt s ravnateljima srednjih škola koji su odobrili istraživanje, a potom su s istim upoznati i nastavnici na čijim satovima se provodilo samo istraživanje. Sudionicima je na početku objašnjena svrha i način ispunjavanja upitnika. Na početku upitnika naznačeno je kako su podaci povjerljivi i u potpunosti anonimni te je učenicima objašnjeno da imaju pravo odustati od istraživanja u bilo kojem trenutku. Za ispunjavanje upitnika bilo je predviđeno 15 minuta. Po završetku ispitivanja, svaki sudionik dobio je pisanu obavijest roditeljima (v. Prilog 2) u kojoj su objašnjeni svrha ispitivanja, anonimnost podataka te navedeni kontakti istraživača.

6. Rezultati

U svrhu odgovora na **prvi istraživački problem**, napravljena je deskriptivna analiza parametara 5C indikatora te privrženosti prijateljima. Tablica 1 prikazuje deskriptivne parametre promatranih varijabli na cijelome uzorku.

Tablica 1. Deskriptivni parametri promatranih varijabli na cijelome uzorku (N=210)

Varijabla	M	SD	Raspon	Teorijski raspon	Asimetričnost (S.P.)	Kurtičnost (S.P.)
Kompetencija	2.63	0.48	1.5-3.88	1-4	0.043 (0.168)	-0.207 (0.334)
Samopouzdanje	3.09	0.47	1.67-4	1-4	-0.768 (0.168)	0.571 (0.334)
Povezanost	3.01	0.52	1-4	1-4	-0.548 (0.168)	0.615 (0.334)
Karakter	3.12	0.44	1.67-4	1-4	-0.892 (0.168)	1.030 (0.334)
Briga/Suosjećanje	3.42	0.52	1-4	1-4	-1.187 (0.168)	2.427 (0.334)
5C kompozit	3.05	0.35	1.42-3.71	1-4	-0.935 (0.168)	2.273 (0.334)
Povjerenje	4.14	0.73	1.1-5	1-5	-1.223 (0.168)	1.901 (0.334)
Komunikacija	3.83	0.69	1.5-5	1-5	-0.702 (0.168)	0.759 (0.334)
Otuđenost	3.52	0.67	1.43-5	1-5	-0.325 (0.168)	0.364 (0.334)

Legenda: S.P. – standardna pogreška

Iz Tablice 1 je vidljivo kako distribucije rezultata teže višim vrijednostima, no veličine koeficijenata asimetričnosti (manji od +/-3) i kurtičnosti (manji od +/-10) dozvoljavaju provođenje parametrijskih statističkih postupaka (Kline, 2005).

Rasponi vrijednosti na svim promatranim varijablama ponešto odstupaju od teorijskih vrijednosti, odnosno najniže vrijednosti sudionika na promatranim varijablama više su od teorijskih najnižih vrijednosti. Sudionici su izvijestili o relativno visokim razinama svih promatranih varijabli.

U svrhu odgovora na **drugi istraživački problem**, provedeni su t-testovi za nezavisne uzorke. Tablica 2 prikazuje rezultate t-testova za nezavisne uzorke.

Tablica 2. Rezultati t-testova za nezavisne uzorke za ispitivanje spolnih razlika u promatranim varijablama (N=210)

Varijabla	M _{muški}	M _{ženski}	SD _{muški}	SD _{ženski}	t	df
Kompetencija	2.58	2.68	0.44	0.51	-1.459	208
Samopouzdanje	3.18	3.01	0.41	0.51	2.631**	208
Povezanost	2.97	3.04	0.48	0.56	-1.065	208
Karakter	3.04	3.19	0.42	0.44	-2.597*	208
Briga/Suosjećanje	3.37	3.46	0.45	0.56	-1.386	208
Povjerenje	4.11	4.15	0.65	0.80	-0.399	208
Komunikacija	3.67	3.96	0.60	0.75	-3.038**	208
Otuđenost	3.66	3.41	0.62	0.69	2.669**	208

Legenda: * - $p < .05$; ** - $p < .01$

Utvrđene su statistički značajne razlike između sudionika i sudionica u dva indikatora 5C modela, kao i u dvije dimenzije privrženosti vršnjacima. Preciznije, sudionici izvještavaju o višim razinama indikatora *samopouzdanja* i dimenzije privrženosti vršnjacima *otuđenosti*, dok sudionice izvještavaju o višim razinama indikatora *karakter* i dimenzije privrženosti vršnjacima *komunikacija*.

U svrhu odgovora na **treći istraživački problem** izračunate su hijerarhijske regresijske analize za kriterijske varijable indikatora 5C modela. Prije provođenja hijerarhijskih regresijskih analiza izračunati su koeficijenti korelacija između promatranih varijabli. Tablica 3 prikazuje matricu korelacija promatranih varijabli.

Tablica 3. Matrica korelacija između promatranih varijabli (N=210)

Varijabla	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
1. Kompetencija	1											
2. Samopouzdanje	.29**	1										
3. Povezanost	.46**	.36**	1									
4. Karakter	.50**	.28**	.59**	1								
5. Briga/Suosjećanje	.27**	.42**	.41**	.44**	1							
6. Povjerenje	.24**	.40**	.39**	.38**	.80**	1						
7. Komunikacija	.32**	.37**	.40**	.46**	.79**	.83**	1					
8. Otudjenost	.05	.47**	.24**	.08	.27**	.42**	.28**	1				
9. Dob	.05	.01	.12	.07	-.01	-.00	.00	.01	1			
10. Ocjene	.30**	.03	.10	.16*	.03	.04	.05	.06	-.04	1		
11. Spol	.10	-.18**	.07	.18*	.010	.03	.21**	-.18**	-.05	.13	1	
12. Škola	.12	-.13	-.01	.12	.03	-.01	.03	-.09	-.04	.60**	.21**	1
13. 5C kompozit	.69**	.65**	.79**	.77**	.71**	.62**	.66**	.31**	.07	.17*	.07	.03

Legenda: * - $p < .05$; ** - $p < .01$

Sve kriterijske varijable nisko su do umjereno pozitivno povezane. Utvrđena je niska pozitivna povezanost *povjerenja s kompetencijom*, kao i umjerena pozitivna povezanost između *povjerenja* i indikatora 5C modela *samopouzdanje, povezanost i karakter*, kao i *kompozitne mjere 5C modela* te visoka pozitivna povezanosti između *povjerenja* i indikatora 5C modela *briga/suosjećanje*.

Utvrđena je umjerena pozitivna povezanost između *komunikacije* i indikatora 5C modela, *samopouzdanje, povezanost, kompetencija i karaktera*, kao i *kompozitne mjere 5C modela* te visoka pozitivna povezanost između *komunikacije* i indikatora 5C modela *briga/suosjećanje*.

Otudjenost je nisko pozitivno povezana s indikatorima 5C modela *povezanost i briga/suosjećanje*,

dok je umjereno pozitivno povezana sa indikatorom *samopouzdanja* i *kompozitnom mjerom 5C modela*.

Ocjene su nisko pozitivno povezane s indikatorom 5C modela *karakter* te umjereno pozitivno s *kompetencijom*.

Ženski spol nisko je negativno povezan sa *samopouzdanjem*, dok je nisko pozitivno povezan s *karakterom*.

U sve hijerarhijske regresijske analize, nakon kontrole sociodemografskih varijabli, unesene su varijable koje su na bivarijatnoj razini povezane s kriterijskim varijablama. Tablica 4 prikazuje rezultate hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu *kompetencija*.

Tablica 4. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu *kompetencija* (N=210)

Varijabla	1. korak	2. korak
Spol	.082	.010
Dob	.061	.056
Ocjene	.351**	.337**
Škola	-.104	-.093
Povjerenje		-.067
Komunikacija		.358**
R ²	.102**	.190**
ΔR ²		.088**

Legenda: ** - p<.01

U prvome koraku unesene su sociodemografske varijable: spol, dob, ocjene i škola (operacionalizirana kao strukovna škola ili gimnazija). Navedene varijable objašnjavaju 10.2% varijance *kompetencije* pri čemu više ocjene doprinose višim razinama *kompetencije*.

U drugome koraku unesene su dvije dimenzije privrženosti vršnjacima – *povjerenje* i *komunikacija*. Postotak objašnjene varijance *kompetencije* povećao se za 8.8%, a više ocjene te više razine komunikacije doprinosili su višim razinama *kompetencije*.

Tablica 5 prikazuje rezultate hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu *samopouzdanje*.

Tablica 5. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu *samopouzdanje* (N=210)

Varijabla	1. korak	2. korak
Spol	-.159*	-.168**
Dob	-.004	-.008
Škola	-.194*	-.127
Ocjene	.166	.090
Povjerenje		.003
Komunikacija		.314**
Otuđenje		.335**
R ²	.058*	.325**
ΔR ²		.267**

Legenda: * - p<.05; ** - p<.01

U prvome koraku unesene su sociodemografske varijable koje objašnjavaju 5.8% varijance *samopouzdanja* pri čemu su značajni prediktori samopouzdanja muški spol i pohađanje strukovne škole. Nakon unošenja svih triju dimenzija privrženosti vršnjacima u drugome koraku, postotak objašnjene varijance se povećao za 26.7%, a više razine samopouzdanja predviđa muški spol te više razine *komunikacije* i *otuđenja*.

Tablica 6 prikazuje rezultate hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu *povezanost*.

Tablica 6. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu *povezanost* (N=210)

Varijabla	1. korak	2. korak
Spol	.087	.048
Dob	.126	.122
Škola	-.132	-.096
Ocjene	.175*	.132
Povjerenje		.134
Komunikacija		.247*
Otuđenost		.103
R ²	.041	.208**
ΔR ²		.167**

Legenda: * - p<.05; ** - p<.01

Sociodemografske varijable ne objašnjavaju značajan udio varijance *povezanosti*. Unošenjem triju dimenzija privrženosti vršnjacima objašnjeno je 20.8% varijance *povezanosti* pri čemu je viša razina *komunikacije* značajan prediktor više razine *povezanosti*.

Tablica 7 prikazuje rezultate hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu *karakter*.

Tablica 7. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu *karakter* (N=210)

Varijabla	1. korak	2. korak
Spol	.164*	.076
Dob	.089	.078
Škola	.002	.022
Ocjene	.140	.115
Povjerenje		.031
Komunikacija		.414**
R ²	.058*	.244**
ΔR ²		.186**

Legenda: * - p<.05; ** - p<.01

Sociodemografske varijable objašnjavaju 5.8% varijance *karaktera*, pri čemu je ženski spol doprinosi višim razinama karaktera. Unošenjem dimenzija privrženosti vršnjacima *povjerenje* i *komunikacija* objašnjeno je dodatnih 18.6% varijance *karaktera*, a višim razinama karaktera doprinose više razine *komunikacije*.

Tablica 8 prikazuje rezultate hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu *briga/suosjećanje*.

Tablica 8. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu *briga/suosjećanje* (N=210)

Varijabla	1. korak	2. korak
Spol	.094	-.014
Dob	.000	-.006
Škola	.000	.045
Ocjene	.017	-.037
Povjerenje		.477**
Komunikacija		.408**
Otuđenost		-.039
R ²	.009	.690
ΔR ²		.680

Legenda: * - p<.05; ** - p<.01

Sociodemografske varijable ne doprinose značajno objašnjenju varijance kompetencije *briga/suosjećanje*. Unošenjem triju dimenzija privrženosti vršnjacima objašnjeno je 69% varijance kompetencije *briga/suosjećanje*, a višim razinama *brige/suosjećanja* doprinose više razine *povjerenja* i *komunikacije*.

Tablica 9 prikazuje rezultate hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu *kompozitna mjera 5C modela*.

Tablica 9. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu *kompozitna mjera 5C modela* (N=210)

Varijabla	1. korak	2. korak
Spol	.074	-.019
Dob	.074	.068
Škola	-.120	-.074
Ocjene	.233**	.178**
Povjerenje		.187
Komunikacija		.476**
Otuđenost		.078
R ²	.046*	.483**
ΔR ²		.437**

Sociodemografske varijable objašnjavaju 4.6% varijance kompozitne mjere 5C modela pri čemu više ocjene doprinose višim razinama kompozitne mjere 5C modela. Uvođenjem triju dimenzija privrženosti vršnjacima objašnjeno je dodatnih 43.7% varijance kompozita 5C modela pri čemu više ocjene i više razine komunikacije doprinose višim razinama kompozitne mjere 5C modela.

7. Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati utjecaj vršnjaka na pozitivan razvoj mladih na području grada Splita. Htjelo se ispitati postoji li povezanost između dva spomenuta konstrukta, odnosno kako odnos koji mladi imaju sa svojim vršnjacima može utjecati na stvaranje pozitivnih razvojnih ishoda po završetku adolescencije. U istraživanju su sudjelovali srednjoškolci na području grada Splita i to njih ukupno 259, odnosno 210, s obzirom na to da njih 49 nije ispravno popunilo korišteni upitnik.

Prvi istraživački problem odnosio se na utvrđivanje zastupljenosti 5C indikatora pozitivnog razvoja te privrženosti prijateljima na uzorku sudionika. Istraživanje je pokazalo kako je zastupljenost i 5C indikatora i privrženosti prijateljima na uzorku sudionika iznimno velika.

Drugi istraživački problem odnosio se na utvrđivanje razlika između sudionika i sudionica. Preciznije, sudionici su izvijestili o višim razinama 5C indikatora *samopouzdanja* i dimenzije privrženosti vršnjacima *otuđenosti*. Ovi podaci potvrđuju nalaze o samopouzdanju adolescenata koje su dobili Quatman i Watson (2001) te Bhamani, Jamil i Mohsin (2014) koji govore kako su generalno djevojke te koje imaju niže samopouzdanje od mladića zbog doživljenog nezadovoljstva svojim fizičkim promjenama te izgledom općenito. Nadalje, otuđenost od prijatelja pokazala se karakterističnom za mladiće i u nekim drugim istraživanjima (Tomé, de Matos, Camacho, Simões i Gomes, 2016; Navitha i Sreedevi, 2019) prema kojima su, naspram djevojki, otuđeniji zbog manjka socijalnih interakcija s prijateljima. S druge strane, upravo su sudionice te koje su izvijestile o višim razinama socijalnih interakcija, točnije dimenzije privrženosti vršnjacima *komunikacija* kao i o višim razinama 5C indikatora *karakter*. Thurlow (2003) je svojim istraživanjem pokazao kako djevojke svoje socijalne interakcije i komunikaciju vrednuju kao bitnim dijelom prijateljskog odnosa, dok komunikacija mladićima predstavlja površni kontakt kojeg njeguju ponajviše zbog uzajamnog dogovaranja aktivnosti. Podatke o višim razinama indikatora *karakter* potvrđuju i nalazi koje su dobili Macuka (2016) i Zhou, Shek, Zhu i Lin (2021), a koji govore o tome kako djevojke pokazuju više razine moralnog karaktera i odgovornog ponašanja nego njihovi muški vršnjaci.

U svrhu odgovora na **treći istraživački problem** izračunate su hijerarhijske regresijske analize za kriterijske varijable indikatora 5C modela. Prije provođenja hijerarhijskih regresijskih analiza izračunati su koeficijenti korelacija između promatranih varijabli. Prva dimenzija

privrženosti prijateljima, *povjerenje*, nisko pozitivno je povezana s *kompetencijom*, umjereno pozitivno s indikatorima *samopouzdanje*, *povezanost* i *karakter* te visoko pozitivno s indikatorom *briga/suosjećanje*. Druga dimenzija, *komunikacija*, umjereno pozitivno je povezana s indikatorima *samopouzdanje*, *povezanost*, *kompetencija* i *karakter* te visoko pozitivno povezana s indikatorom *briga/suosjećanje*. *Otuđenost* je nisko pozitivno povezana s indikatorima *povezanost* i *briga/suosjećanje* te umjereno pozitivno s indikatorom *samopouzdanje*. Ocjene su nisko pozitivno povezane s indikatorom *karakter* te umjereno pozitivno s *kompetencijom*. Ženski spol nisko je negativno povezan sa *samopouzdanjem*, dok je nisko pozitivno povezan s *karakterom*.

Nadalje, rezultati regresijskih analiza pokazali su da se unošenjem dimenzija privrženosti vršnjacima objašnjavaju gotovo sve varijance indikatora 5C razvojnog modela i to *kompetencija* (8,8%), *samopouzdanje* (26,7%), *povezanost* (20,8%), *karakter* (18,6%) te *briga/suosjećanje* (69%). Naposljetku, napravljena je finalna regresijska analiza oba konstrukta (5C model i privrženost prijateljima) gdje se uvođenjem triju dimenzija privrženosti vršnjacima objasnilo dodatnih 43,7% varijance kompozita 5C razvojnog modela. Iz navedenih rezultata jasno je vidljivo kako su mladi koji su privrženi vršnjacima bili značajno povezani s višim razinama 5C indikatora pozitivnog razvoja. Rezultate istraživanja moguće je usporediti i s rezultatima drugih istraživanja na području pozitivnog razvoja mladih. Primjerice, Mohamed, Hamzah, Ismail i Abu Samah (2017) svojim su istraživanjem pokazali kako visoke razine privrženosti prijateljima, a naročito dimenzija povjerenja i komunikacije, mogu prevenirati pojavu rizičnih ponašanja u adolescenciji. Nadalje, ovim se istraživanjem potvrđuju i nalazi istraživanja kojeg su proveli O'Connor i suradnici (2011), a kojim je dokazano kako je privrženost prijateljima pozitivno povezana s višim razinama pozitivnog razvoja te dobrom emocionalnom kontrolom. Slično je dokazano istraživanjem autora Smith, Faulk i Sizer (2016) gdje je privrženost prijateljima pozitivno povezana s indikatorom samopouzdanja te donošenjem odluka u budućnosti. S druge strane, niska privrženost prijateljima povezuje se s rizičnim ponašanjima, višim razinama agresivnosti i depresivnosti, nižim razinama empatije te lošijom prilagodbom što je i potvrđeno istraživanjem autora Laible, Carlo i Raffaelli (2000). Prethodni rezultati istraživanja jasno pokazuju kako dobri i čvrsti odnosi s vršnjacima pomažu adolescentu da razvije više razine kompetencija i samopouzdanja, da postigne bolji akademski uspjeh te da djeluje prosocijalno i empatično. Također, čvrsti odnosi s vršnjacima preveniraju rizična ponašanja kao što su konzumiranje opijata, agresivna i destruktivna ponašanja kao i internalizirane poremećaje u ponašanju. Ipak, važno je

naglasiti kako visoka privrženost prijateljima sa sobom ne donosi uvijek pozitivne razvojne ishode. Postoje istraživanja kojima je dokazano kako pojedinci koji pokazuju visoku privrženost prijateljima ipak stupaju u razna rizična ponašanja kao što su skitanja, korištenje opijata te izostajanje s nastave (Donlan, Lynch i Lerner, 2015). Spomenuti autori govore kako takvi adolescenti međusobno podupiru loša ponašanja te razmjenjuju upute o tome kako još više pomicati granice rizika.

U konačnici, ovo istraživanje dalo je doprinos boljem razumijevanju pozitivnog razvoja mladih, ali i njihovih odnosa s vršnjacima općenito. Pozitivan razvoj mladih pristup je novijeg doba koji sa sobom nosi promjenu paradigme koja još nije zaživjela na hrvatskim prostorima. Ovaj rad može poslužiti kao uvid u trenutno stanje među mladima u gradu Splitu i njihovim odnosima kao i kvaliteti njihovog razvoja. Valja naglasiti kako istraživanje ima i svojih ograničenja. Prije svega, istraživanje je provedeno na manjem lokalnom uzorku gdje je dio sudionika isključen iz ukupnog broja ispitanika. Nadalje, korišteni upitnik 5C razvojnog modela skraćena je inačica standardnih upitnika kojima se ispituje pozitivan razvoj mladih te postoji mogućnost da se zbog smanjenog broja čestica nije dobio realni uvid u pozitivan razvoj. Također, obje korištene skale ispunjavali su mladi te postoji mogućnost da njihova samoprocjena ne odgovara realnosti. Unatoč svemu navedenom, istraživanjem se dokazalo kako je privrženost vršnjacima prediktor pozitivnog razvoja mladih što je dokazano i brojnim drugim istraživanjima u ovom području.

8. Zaključak

Ovim se istraživanjem potvrdilo kako vršnjaci imaju ulogu u pozitivnom razvoju mladih. Točnije, odnosi koje mladi imaju sa svojim prijateljima postaju prediktorom pozitivnih razvojnih ishoda po završetku adolescencije. Rezultati su pokazali kako su mladići i djevojke na području grada Splita visoko privrženi prijateljima te pokazuju visoku razvijenost 5C indikatora pozitivnog razvoja. Uočene su i razlike s obzirom na spol gdje djevojke prednjače u području komunikacije i karaktera, a mladići u području samopouzdanja i otuđenja. Ključno saznanje jest podatak da se uvođenjem triju dimenzija privrženosti prijateljima objasnilo 43,7% varijance kompozita 5C razvojnog modela iz čega je vidljivo kako je utjecaj vršnjaka itekako velik u kontekstu pozitivnog razvoja adolescenata.

Adolescencija je period burnih i drastičnih životnih promjena. Razdoblje je to kada se unutar i izvan pojedinca međusobno prepliću razni utjecaji. Ekološko sustavna teorija (Bronfenbrenner, 1979) najbolje pokazuje kako na razvoj mladog adolescenta utječu razni sustavi koji ga okružuju počevši od obitelji pa sve do zakonodavne vlasti. Ipak, unutar svih sustava, jedan je kojeg adolescenti iznimno poštuju i vrednuju, a to su upravo odnosi s vršnjacima. Prijatelji postaju novim primarnim figurama u adolescenciji te je od iznimne važnosti kvaliteta njihovih međusobnih odnosa. Osim što mogu negativno utjecati na pojedinca potičući ga na stupanje u rizična i agresivna ponašanja, korištenje opijata i skitnju, vršnjački odnosi mogu prevenirati neželjena ponašanja, pozitivno utjecati na psihološku dobrobit te poticati prosocijalna ponašanja pojedinca. Njegovanjem pozitivnih vršnjačkih odnosa, povećava se vjerojatnost za stvaranjem pozitivnog razvoja o čemu govori i istoimena teorija. Teorija pozitivnog razvoja noviji je pristup razvoja mladih kojim se mijenjanju prethodna razmišljanja o mladima i adolescenciji kao o periodu unutar kojeg valja udaljavati mlade od rizika. Ovaj pristup ne gleda na mlade i adolescenciju kao na problem koji valja riješiti, već kao na izvore snažnih razvojnih prednosti u koje valja ulagati. Pozitivan pristup pritom uključuje sve one sustave iz ekološko sustavne teorije među kojima i vršnjake. Prema toj teoriji, ulaganjem u kompetencije i interese adolescenta, ali i u odnose koje ima s prijateljima, obitelji i zajednicom, stvara se okruženje unutar kojeg će adolescent pozitivno rasti i izgrađivati. Naša je današnjica zaokupirana negativizmom i materijalnim stvarima. Ipak, postoji nešto nematerijalno, a toliko pozitivno i snažno, a to su upravo mlade osobe. Ovim se radom željelo naglasiti koliko je važno ulagati u adolescente i njihove odnose s vršnjacima kako bi im se omogućilo sretno i pozitivno odrastanje.

Literatura

- Abdul Kadir, N. B. i Mohd, R. H. (2021). The 5Cs of Positive Youth Development, Purpose in Life, Hope, and Well-Being Among Emerging Adults in Malaysia. *Frontiers in psychology*, 12.
- Ajduković, M. i Šalinović, M. (ur.) (2017). *Indikatori dobrobiti djece – Prijedlog dokumenta*. Zagreb: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.
- Årdal, E., Holsen, I., Diseth, A. i Larsen, T. (2018). The Five Cs of Positive Youth Development in a school context; gender and mediator effects. *School Psychology International*, 39(1), 3-21.
- Armsden, Gay & Greenberg, Mark. (1987). The Inventory of Parent and Peer Attachment: Individual Differences and Their Relationship to Psychological Well-Being in Adolescence. *Journal of youth and adolescence*, 16 (5), 427-454.
- Arnone, J.M. (2014). Adolescents May Be Older Than We Think: Today 25 Is the New 18, or Is It?. *The International Journal of Celiac Disease*, 2 (2), 47-48.
- Barnová, S. i Tamášová, V. (2018). Risk and Protective Factors in the Life of Youth in Relation to Resilience. *Psychology and Pathopsychology of Child*, 52 (1), 50-59.
- Benson, P. L. (2003). Developmental assets and asset-building community: Conceptual and empirical foundations. U Lerner, R.M. & Benson, P.L. (ur.) *Developmental assets and asset-building communities: Implications for research, policy, and practice* (19–43). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Benson, P., Scales, P. i Syvertsen, A. (2011). The contribution of the developmental assets framework to positive youth development theory and practice. U Lerner, R.M., Lerner, J.V. i Benson, J.B. (ur.) *Advances in child development and behavior* (197-230). Burlington: Academic Press.
- Benson, P., Scales, P., Hamilton, S. i Sesma, A. (2006). Positive Youth Development: Theory, Research, and Applications. U Damon, W. i Learner, R.M. (ur.) *Handbook of Child Psychology* (894-941). New York: John Wiley & Sons.

- Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bhamani, S., Jamil, S. i Mohsin, F. Z. (2014). Gender differences in self-esteem in young adolescents of Karachi. *Pakistan Business Review*, 15(4), 704-717.
- Bonell, C., Hinds, K., Dickson, K., Thomas, J., Fletcher, A., Murphy, S., Melendez-Torres, G. J., Bonell, C. i Campbell, R. (2016). What is positive youth development and how might it reduce substance use and violence? A systematic review and synthesis of theoretical literature. *BMC Public Health*, 16(1).
- Bosgraaf, L., Spreen, M., Pattiselanno, K., i van Hooren, S. (2020). Art Therapy for Psychosocial Problems in Children and Adolescents: A Systematic Narrative Review on Art Therapeutic Means and Forms of Expression, Therapist Behavior, and Supposed Mechanisms of Change. *Frontiers in psychology*, 11.
- Branje, S. (2018). Development of Parent-Adolescent Relationships: Conflict Interactions as a Mechanism of Change. *Child development perspectives*, 12 (3), 171-176.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiment by nature and design*. Cambridge: Harvard University Press.
- Burkhard, B.M., Robinson, K.M., Murray, E.D. i Lerner, R.M. (2020) Positive Youth Development: Theory and Perspective. U Hupp, S. i Jewell, J.D. (ur.) *The Encyclopedia of Child and Adolescent Development*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Catalano, R.F., Skinner, M.L., Alvarado, G., Kapungu, C., Reavley, N., Patton, G.C., Jessee, C., Plaut, D., Moss, C., Bennett, K., Sawyer, S.M., Sebany, M., Sexton, M., Olenik, C. i Petroni, S. (2019). Positive Youth Development Programs in Low- and Middle-Income Countries: A Conceptual Framework and Systematic Review of Efficacy. *Journal of Adolescent Health*, 65(1), 15-31.
- Cerkez, Y. i Hocaoglu, B. (2017). Risk-taking behaviors in adolescents and its relationship with perfectionism. *PONTE International Scientific Researchs Journal*, 73(6), 134-144.
- Choukas-Bradley, S., Giletta, M., Cohen, G. L. i Prinstein, M. J. (2015). Peer Influence, Peer Status, and Prosocial Behavior: An Experimental Investigation of Peer Socialization of Adolescents' Intentions to Volunteer. *Journal of youth and adolescence*, 44(12), 2197–

2210.

- del Carmen Domínguez Espinosa, A., Wium, N., Jackman, D. i Ferrer-Wreder, L. (2021). Healthy Lifestyle Behaviors and the 5Cs of Positive Youth Development in Mexico. U Dimitrova, R. i Wium, N. (ur.) *Handbook of Positive Youth Development : Advancing Research, Policy, and Practice in Global Contexts* (109-121). Cham: Springer Nature Switzerland AG.
- Diem-Wille, G. (2021). *Psychoanalytic Perspectives on Puberty and Adolescence: The Inner Worlds of Teenagers and their Parents*. London: Routledge.
- Dimitrova, R. i Wium, N. (ur.) (2021). *Handbook of Positive Youth Development: Advancing Research, Policy, and Practice in Global Contexts*. Cham: Springer Nature Switzerland AG.
- Dimitrova, R., Fernandes, D., Malik, S., Suryani, A., Musso, P. i Wium, N. (2021). The 7Cs and Developmental Assets Models of Positive Youth Development in India, Indonesia and Pakistan. U Dimitrova, R. i Wium, N. (ur.) *Handbook of Positive Youth Development : Advancing Research, Policy, and Practice in Global Contexts* (17–33). Cham: Springer Nature Switzerland AG.
- Dodig-Ćurković, K. (2017). Adolescentna kriza – kako je dijagnosticirati i liječiti?. *Medicus*, 26 (2 Psihijatrija danas), 223-227.
- Doležal, D. (2006). Otpornost i prevencija poremećaja u ponašanju. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 42 (1), 87-103.
- Donlan, A.E., Lynch, A.D. i Lerner, R.M. (2015). Peer relationships and positive youth development. U Bowers, E.P., Geldhof, G.J., Johnson, S.K., Hilliard, L.J, Hershberg, R.M., Lerner, J.V. i Lerner, R.M. (ur.) *Promoting positive youth development: Lessons from the 4-H study* (121–136). Cham: Springer International Publishing.
- Dost-Gözkán, A. i Wium, N. (2021). Developmental Assets and Identity Among Emerging Adults in Turkey. U Dimitrova, R. i Wium, N. (ur.) *Handbook of Positive Youth Development : Advancing Research, Policy, and Practice in Global Contexts* (153-175). Cham: Springer Nature Switzerland AG.

- Duell, N. i Steinberg, L. (2019). Positive risk taking in adolescence. *Child Development Perspectives*, 13(1), 48-52.
- Dvornik-Radica, A., Rudan, V., Jureša, V., Ivanković, D., Rumboldt, M., Smoje, E., Vrdoljak, D. i Mrduljaš-Đujić, N. (2006). Do We Need the »Adolescent Crisis« Diagnosis?. *Collegium antropologicum*, 30 (3), 489-493.
- Duranović, M. (2014). Rizično socijalno ponašanje adolescenata u kontekstu vršnjaka. *Školski vjesnik*, 63 (1-2), 119-132.
- ESPAD (2020). *ESPAD report 2019: results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Faris, R. i Ennett, S. (2012). Adolescent aggression: The role of peer group status motives, peer aggression, and group characteristics. *Social Networks*, 34(4), 371-378.
- Ferić Šlehan, M. i Kranželić, V. (2008). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika u zajednici: razlike između percepcije mladih i njihovih roditelja. *Kriminologija & socijalna integracija*, 16 (1), 33-43.
- Fernandes, D., Fetvadjev, V., Wiium, N. i Dimitrova, R. (2021). The 5Cs of positive youth development in New Zealand: Relations with hopeful expectations for the future and life satisfaction among emerging adults. U Dimitrova, R. i Wiium, N. (ur.) *Handbook of Positive Youth Development : Advancing Research, Policy, and Practice in Global Contexts* (237-251). Cham: Springer Nature Switzerland AG.
- Fleming, J. i Ledogar, R. J. (2008). Resilience, an Evolving Concept: A Review of Literature Relevant to Aboriginal Research. *Pimatisiwin*, 6(2), 7–23.
- Flynn, R. J., Miller, M. L. i Vincent, C. C. (2012). Levels of developmental assets and educational outcomes in young people in transitional living in Canada. *Journal of Childhood and Adolescence Research*, 7(3), 277-290
- Gardner, M. i Steinberg, L. (2005). Peer Influence on Risk Taking, Risk Preference, and Risky Decision Making in Adolescence and Adulthood: An Experimental Study. *Developmental Psychology*, 41(4), 625–635.

- Gjurković, T., Knežević, T. i Borić, J. (2016). *Transakcijskom analizom do psihološke otpornosti - Priručnik za jačanje psihološke otpornosti djece i odraslih*. Zagreb: Udruga Centar Proventus.
- Goguen, L. M. S., Hiester, M. A. i Nordstrom, A. H. (2010). Associations among peer relationships, academic achievement, and persistence in college. *Journal of College Student Retention: Research, Theory and Practice*, 12(3), 319–337.
- Gomez-Baya, D., de Matos, M.G. i Wiium, N. (2021). Positive Youth Development and Subjective Happiness: Examining the Mediating Role of Gratitude and Optimism in Spanish Emerging Adults. U Dimitrova, R. i Wiium, N. (ur.) *Handbook of Positive Youth Development: Advancing Research, Policy, and Practice in Global Contexts* (187-203). Cham: Springer Nature Switzerland AG.
- Gorrese, A. i Andrisano-Ruggieri, R. (2012). Peer Attachment: A Meta-analytic Review of Gender and Age Differences and Associations with Parent Attachment. *Journal of youth and adolescence*, 41, 650-72.
- Graovac, M. (2010). Adolescent u obitelji. *Medicina Fluminensis*, 46 (3), 261-266.
- Haines, J., Rifas-Shiman, S.L., Horton, N.J., Kleinman, K., Bauer, K.W., Davison, K.K., Walton, K., Austin, S.B., Field, A.E. i Gillman, M.W. (2016). Family functioning and quality of parent-adolescent relationship: cross-sectional associations with adolescent weight-related behaviors and weight status. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 13 (68), 1-12.
- Hamilton, S. F., Hamilton, M. A. i Pittman, K. (2004). Principles for Youth Development. U Hamilton, S.F. i Hamilton, M.A. (ur.) *The Youth Development Handbook: Coming of Age in American Communities*. Newbury Park: SAGE Publishing.
- Hartup, W. W. (1992). Friendships and their developmental significance. U McGurk, H. (ur.) *Childhood social development: Contemporary perspectives* (175–205). New York: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Hawk, S. T., Hale, W. W. III, Raaijmakers, Q. A. W. i Meeus, W. (2008). Adolescents' perceptions of privacy invasion in reaction to parental solicitation and control. *The*

- Journal of Early Adolescence*, 28(4), 583–608.
- Hofmann, V. i Müller, C.M. (2021). Peer Influence on Aggression at School: How Vulnerable Are Higher Risk Adolescents?. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 29(2), 83-92.
- Holder, M. i Coleman, B. (2015). Children's Friendships and Positive Well-Being. U Demir, M. (ur.) *Friendship and Happiness: Across The Life-Span and Cultures* (81-97). New York: Springer SBM.
- Holsen, I., Geldhof, J., Larsen, T. i Aardal, E. (2017). The five Cs of positive youth development in Norway: Assessment and associations with positive and negative outcomes. *International Journal of Behavioral Development*, 41(5), 559–569.
- Huterer, N. i Nagy, A. (2019). Rizično seksualno ponašanje adolescenata. *Didaskalos: časopis Udruge studenata pedagogije Filozofskog fakulteta Osijek*, 3 (3), 137-150.
- Jerković, M. i Kljaić Bukvić, B. (2021). Adolescenti i igre na sreću. *Paediatrica Croatica*, 65 (2), 83-89.
- Kim, J. i Fletcher, J.M. (2018) The Influence of Classmates on Adolescent Criminal Activities in the United States. *Deviant Behavior*, 39(3), 275-292.
- Klarin, M. (2004). Uloga socijalne podrške vršnjaka i vršnjačkih odnosa u usamljenosti predadolescenata i adolescenata. *Društvena istraživanja*, 13 (6 (74)), 1081-1097.
- Kline, R.B. (2005) *Principles and practice of structural equation modeling. 2nd Edition*. New York: Guilford Press.
- Konaszewski, K., Niesiołędzka, M. i Surzykiewicz, J. (2021). Resilience and mental health among juveniles: role of strategies for coping with stress. *Health and quality of life outcomes*, 19(1), 58.
- Krasniqi, E. i Cakirpaloglu, P. (2020). THE ROLE OF PUBERTY IN ADOLESCENT DEVELOPMENT. U *Conference: PhD existence: 10 Cesko-slovenská konference (nejen) pro doktorandy a o doktorandech*. Olomouc, Češka.
- Ladd, G. W., Kochenderfer, B. J. i Coleman, C. C. (1996). Friendship quality as a predictor of

- young children's early school adjustment. *Child Development*, 67(3), 1103–1118.
- Laible, D.J., Carlo, G. i Raffaelli, M. (2000). The Differential Relations of Parent and Peer Attachment to Adolescent Adjustment. *Journal of Youth and Adolescence*, 29, 45–59.
- Lawrence, K.C. i Falaye, O.A. (2018). An Ecological Approach to Understanding Adolescents. *Counselling and Contemporary Social Issues in Multicultural Settings*, 517-531.
- Lee, T. Y., Cheung, C. K. i Kwong, W. M. (2012). Resilience as a positive youth development construct: a conceptual review. *TheScientificWorldJournal*, 2012.
- Leffert, N., Benson, P. L., Scales, P. C., Sharma, A. R., Drake, D. R., & Blyth, D. A. (1998). Developmental assets: Measurement and prediction of risk behaviors among adolescents. *Applied Developmental Science*, 2(4), 209–230.
- Lerner, J. V., Phelps, E., Forman, Y. i Bowers, E. P. (2009). Positive youth development. U Lerner, R.M. i Steinberg, L. (ur.) *Handbook of adolescent psychology: Individual bases of adolescent development* (524–558). New York: John Wiley & Sons.
- Lerner, R. M., Almerigi, J. B., Theokas, C. i Lerner, J. V. (2005). Positive Youth Development A View of the Issues. *The Journal of Early Adolescence*, 25(1), 10-16.
- Lerner, R. M., Fisher, C. B. i Weinberg, R. A. (2000). Toward a science for and of the people: Promoting civil society through the application of developmental science. *Child Development*, 71(1), 11–20.
- Lerner, R.M. (2005) Promoting Positive Youth Development: Theoretical and Empirical Bases. U *Science of Adolescent Health and Development*. Washington: National Research Council/Institute of Medicine.
- Lerner, R.M. i Lerner, J.V. (ur.) (2013). *The Positive Development of Youth: Comprehensive Findings from the 4-h Study of Positive Youth Development*. Massachusetts: Tufts University.
- Liem, G. A. i Martin, A. J. (2011). Peer relationships and adolescents' academic and non-academic outcomes: same-sex and opposite-sex peer effects and the mediating role of school engagement. *The British journal of educational psychology*, 81(2), 183–206.

- Livazović, G. (2017). Role of family, peers and school in externalised adolescent risk behaviour. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 53 (Supplement), 186-203.
- Lopez, A., Yoder, J. R., Brisson, D., Lechuga-Pena, S. i Jenson, J. M. (2015). Development and validation of a positive youth development measure: The Bridge-Positive Youth Development. *Research on Social Work Practice*, 25(6), 726-736.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D. i Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543–562.
- Macuka, I. (2016). Emocionalni i ponašajni problemi mlađih adolescenata – zastupljenost i rodne razlike. *Ljetopis socijalnog rada*, 23 (1), 65-86.
- Maddox, S. J., & Prinz, R. J. (2003). School bonding in children and adolescents: Conceptualization, assessment, and associated variables. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 6(1), 31–49.
- Maglica, T. (2017). Obilježja roditeljstva i odnos roditelja prema kockanju kao prediktori kockanja muške djece (Doktorska disertacija). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Maglica, T. (2021). Komunikacija i znanje roditelja o iskustvima svoje djece s problemima u ponašanju – razlike u procjeni roditelja i adolescenata. *Kriminologija & socijalna integracija*, 29 (1), 41-65.
- Maglica, T. i Džanko, P. (2016). Internalizirani problemi u ponašanju među splitskim srednjoškolicima. *Školski vjesnik*, 65 (4), 559-585.
- Mancaniello, M.R. (2018). *Per una pedagogia dell'adolescenza: Società complessa e paesaggi della metamorfosi identitaria*. Lecce: Pensa Multimedia S.r.l.
- Masten, A. i Barnes, A. (2018). Resilience in Children: Developmental Perspectives. *Children*, 5(98).
- Masten, A. S. i Reed, M. J. (2002). Resilience in Development. U Snyder, C. R. & Lopez, S. J. (ur.) *Handbook of Positive Psychology* (117-131). New York: Oxford University Press.

- McGivern, R.F. i Reilly, J.S. (2021). Cognitive Changes in Adolescence. U Shackelford, T.K. i Weekes-Shackelford, V. (ur.) *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*. Cham: Springer Nature Switzerland AG.
- Mercier, J., Powell, C., Langdon-Pole, G., Finau, D., Hicks, K., Bouchier, L. i Hampton, J. (2019). The Five Cs of Positive Youth Development in an Aotearoa/New Zealand Program Context. *Journal of Youth Development*, 14(4), 37-56.
- Mercurio, E., García-López, E., Morales-Quintero, L.A., Llamas, N.E., Marinaro, J.A. i Muñoz, J.S. (2020). Adolescent Brain Development and Progressive Legal Responsibility in the Latin American Context. *Frontiers in psychology*, 11.
- Miething, A., Almquist, Y., Ostberg, V., Rostila, M., Edling, C. i Rydgren, J.. (2016). Friendship networks and psychological well-being from late adolescence to young adulthood: A gender-specific structural equation modeling approach. *BMC Psychology*, 4(34), 1-11.
- Miething, A., Rostila, M., Edling, C. i Rydgren, J. (2018). The Peer Context of Dieting: The Relationship between Young Adults' Dieting Frequency and Their Friends' Weight-Related Characteristics. *International journal of environmental research and public health*, 15(12), 2744.
- Mitic, M., Woodcock, K.A., Amering, M., Krammer, I., Stiehl, K.A.M., Zehetmayer, S. i Schrank, B. (2021). Toward an Integrated Model of Supportive Peer Relationships in Early Adolescence: A Systematic Review and Exploratory Meta-Analysis. *Frontiers in Psychology*, 12, 1-28.
- Mohamed, N. H., Hamzah, S.R., Ismail, I.A. i Abu Samah, B. (2017). Parental and peer attachment and its relationship with positive youth development. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 7 (9), 352-362.
- Monahan, K. C., Steinberg, L. i Cauffman, E. (2009). Affiliation with antisocial peers, susceptibility to peer influence, and antisocial behavior during the transition to adulthood. *Developmental Psychology*, 45(6), 1520–1530.
- Navitha, J. i Sreedevi, P. (2019). A study on social alienation among adolescents. *The Pharma*

- Innovation Journal*, 8(4), 534-537.
- Novak, M., Ferić, M., Kranželić, V. i Mihić, J. (2019). Konceptualni pristupi pozitivnom razvoju adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 26 (2), 155-184.
- Novak, M., Maglica, T. i Radetić-Paić, M. (2022). School, Family and Peer Predictors of Alcohol and Marijuana Use. *Drugs: Education, Prevention and Policy* (1-11).
- Novak, M., Parr, N.J., Ferić, M., Mihić, J. i Kranželić, V. (2021). Positive Youth Development in Croatia: School and Family Factors Associated With Mental Health of Croatian Adolescents. *Frontiers in Psychology*, 11, 1-14.
- Nowakowska, I. (2020). Prosociality in Relation to Developmental Tasks of Emerging Adulthood. *PSYCHOLOGIA ROZWOJOWA*, 25 (4), 15-25.
- O'Connor, M., Sanson, A., Hawkins, M. T., Letcher, P., Toumbourou, J. W., Smart, D., Vassallo, S. i Olsson, C. A. (2011). Predictors of positive development in emerging adulthood. *Journal of youth and adolescence*, 40(7), 860–874.
- Pathak, S., Sinha, S. i Tiwari, M. (2016). Role of Parental Control in Adolescents' Level of Trust & Communication with Parents. *Recent advances in Psychology: An International Journal*, 3, 129-140.
- Petrović, D. (2009). Vršnjački odnosi u adolescenciji: učestalost i postojanost konfliktnog ponašanja. U Branković, D. (ur.) *Naučna i duhovna utemeljenost društvenih reformi* (345-361). Banjaluka: Filozofski fakultet.
- Quatman, T. i Watson, C. M. (2001). Gender differences in adolescent self-esteem: An exploration of domains. *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*, 162(1), 93–117.
- Rajhvajn Bulat, L. i Horvat, K. (2020). Internalizirani problemi adolescenata u kontekstu školskog okruženja. *Napredak*, 161 (1-2), 7-26.
- Reeta, V. (2020). Effect of Peer Influence on Juvenile Delinquency. *Research Journal of Humanities and Social Sciences*, 11(2), 148-152.
- Ricijaš, N., Krajcer, M. i Bouillet, D. (2010). Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca –

- razlike s obzirom na spol. *Odgojne znanosti*, 12 (1 (19)), 45-63.
- Robinson, A., Esters, L., Dotterer, A., McKee, R. i Tucker, M.. (2012). An Exploratory Study of the Five Cs Model of Positive Youth Development Among Indiana 4-H Youth. *Journal of Youth Development*, 7(1), 82-98.
- Rohrbeck, C. i Garvin, M. (2014). Peer relationships: Promoting positive peer relationships during adolescence. U Gullotta, T. i Bloom, M. (ur.) *Encyclopedia of Preventive and Community Psychology*. New York: Springer SBM.
- Roth, J. L. i Brooks-Gunn, J. (2003). What exactly is a youth development program? Answers from research and practice. *Applied Developmental Science*, 7(2), 94–111.
- Roviš, D. i Bezinović, P. (2011). Vezanost za školu – analiza privrženosti školi i predanosti školskim obvezama kod srednjoškolaca. *Sociologija i prostor*, 49 (2 (190)), 185-208.
- Rudan, V. (2004). Normalni adolescentni razvoj. *Medix*, 10 (52), 36-39.
- Rukavina, M. i Nikčević-Milković, A. (2016). Neki čimbenici odnosa adolescenata i škole. *Život i škola*, LXII (2), 93-104.
- Rutter, M. (1987). Psychosocial Resilience and Protective Mechanisms. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57 (3), 316-331.
- Salavera, C., Usán, P. i Teruel, P. (2019). The relationship of internalizing problems with emotional intelligence and social skills in secondary education students: gender differences. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 32 (4), 1-9.
- Sawyer, S.M., Azzopardi, P.S., Wickremarathne, D. i Patton, G.C. (2018). The age of adolescence. *The Lancet Child&Adolescent Health*, 2(3), 223-228.
- Scales, P.C., Shramko, M. i Ashburn, K. (2014). Developmental Assets and Sexual and Reproductive Health among 10 to14 Year Olds in Uganda - STUDY REPORT. Washington: Institute for Reproductive Health, Georgetown University.
- Selvam, T. (2017). Functions of Peer Group in Adolescence Life. *International Journal of Scientific Research and Review*, 6 (11), 131-136.
- Sheppard, W.N. (2012). An Ecological Approach to Understanding Physical Child Abuse and

- the Impact on Academics: Differences between Behaviors in Physically Abused and Nonabused Children Regarding Parental Disciplinary Practices, Family Interaction and Family Events and Their Effects on Social Interaction and School Success (Doktorska disertacija). The Ohio State University.
- Simons-Morton, B., Lerner, N. i Singer, J. (2005). The observed effects of teenage passengers on the risky driving behavior of teenage drivers. *Accident; analysis and prevention*, 37(6), 973–982.
- Smith, E.P., Faulk, M. i Sizer, M.A. (2016). Exploring the Meso-System: The Roles of Community, Family, and Peers in Adolescent Delinquency and Positive Youth Development. *Youth & Society*, 48(3), 318–343.
- Solomon, S. i Knafo, A. (2012). Value similarity in adolescent friendships. U *Friendships: Types, Cultural, Psychological and Social Aspects* (197-218). New York: Nova Science Publishers.
- Stepanić, L. (2019). Vršnjačko nasilje i preventivni programi. *Varaždinski učitelj*, 2 (2), 67-77.
- Taylor, C. S., Smith, P. R., Taylor, V. A., von Eye, A., Lerner, R. M., Balsano, A. B., Anderson, P. M., Banik, R. i Almerigi, J. B. (2005). Individual and Ecological Assets and Thriving Among African American Adolescent Male Gang and Community-Based Organization Members A Report From Wave 3 of the "Overcoming the Odds" Study. *The Journal of Early Adolescence*, 25(1), 72–93.
- Thurlow, C. (2003). Teenagers In Communication, Teenagers On Communication. *Journal of Language and Social Psychology*, 22(1), 50–57.
- Tomada, G., Schneider, B. H., de Domini, P., Greenman, P. S. i Fonzi, A. (2005). Friendship as a predictor of adjustment following a transition to formal academic instruction and evaluation. *International Journal of Behavioral Development*, 29(4), 314–322.
- Tomé, G., de Matos, M.G., Camacho, I., Simões, C. i Gomes, P. (2016). Impact of Alienation on Portuguese Adolescents' Well-being. *Journal of Psychology & Psychotherapy*, 6(5).
- Tullis, J. G. i Goldstone, R. L. (2020). Why does peer instruction benefit student learning?. *Cognitive research: principles and implications*, 5:15.

- Uka, F., Bërxulli, D., Hasani, A., Peci, B., Taravari, G. i Wium, N. (2021). Developmental Assets, Academic Achievement and Risky Behaviors Among Albanians in Albania, Kosovo, Macedonia and Serbia. U Dimitrova, R. i Wium, N. (ur.) *Handbook of Positive Youth Development : Advancing Research, Policy, and Practice in Global Contexts* (135-153). Cham: Springer Nature Switzerland AG.
- Usca, S., Danilane, L. i Lubkina, V. (2019). Adolescent Academic Stress Coping Opportunities in School Environment U *Conference: 12th International Conference on Language, Education, Humanities and Innovation & International Conference on Open Learning and Educational Technologies*. Hong Kong, Kina.
- Velez, C.E., Braver, S.L., Cookston, J.T., Fabricius, W.V. i Parke, R.D. (2020). Does Mattering to Parents Matter to Adolescent Mental Health? A Psychometric Analysis. *Family Relations*, 69, 180-194.
- Velki, T. i Kuterovac Jagodić, G. (2014). Individualni i kontekstualni činitelji dječjega nasilničkoga ponašanja prema vršnjacima. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (1), 33-64.
- Vella, S.L.C. i Pai, N.B. (2019). A theoretical review of psychological resilience: Defining resilience and resilience research over the decades. *Arch Med Health Sci*, 7(2), 233-239.
- Wakoli, C., Kiptiony, G., Chemwei, B. i Chonge, H. (2016). Peer Influence on Aggressive Behaviour of Adolescents in Secondary Schools in Bungoma County. *International Journal of Arts Humanities and Social Sciences*, 1(3), 59-66.
- Wium, N. i Kozina, A. (2021). Country and Gender Differences in Developmental Assets Among Youth and Emerging Adults in Ghana and Norway. U Dimitrova, R. i Wium, N. (ur.) *Handbook of Positive Youth Development : Advancing Research, Policy, and Practice in Global Contexts* (251-267). Cham: Springer Nature Switzerland AG.
- Wium, N., Dost-Gözkan, A., & Kasic, M. (2019). Developmental assets among young people in three European contexts: Italy, Norway and Turkey. *Child & Youth Care Forum*, 48(2), 187–206.
- Woodhouse, S., Dykas, M. i Cassidy, J. (2012). Loneliness and Peer Relations in Adolescence. *Social Development*, 21(2), 273-293.

- World Health Organization (2022). *ICD-11: International Classification of Diseases for Mortality and Morbidity Statistics (11th revision)*. Dostupno na: <https://icd.who.int/>
- Young, C., Craig, J. C., Clapham, K., Banks, S. i Williamson, A. (2019). The prevalence and protective factors for resilience in adolescent Aboriginal Australians living in urban areas: a cross-sectional study. *Australian and New Zealand journal of public health*, 43(1), 8–14.
- Zhou, Z., Shek, D.T.L., Zhu, X. i Lin, L. (2021). The Influence of Moral Character Attributes on Adolescent Life Satisfaction: the Mediating Role of Responsible Behavior. *Child Indicators Research*, 14, 1293–1313.

Uloga vršnjaka u pozitivnom razvoju adolescenata

Sažetak

Razdoblje adolescencije od iznimno je velike važnosti za razvoj pojedinca. Period je to na koji snažno utječu razni unutarnji i vanjski čimbenici. *Teorija Ekoloških sustava* (Bronfenbrenner, 1979) objašnjava okolne sustave koje utječu na mladog pojedinca, od mikrosustava obitelji i škole, do makrosustava državnih i zakonodavnih institucija. Adolescent prolazi kroz fizičke, emocionalne i socijalne promjene. Iste su vidljive u odnosima u obitelji, akademskom uspjehu te preuzimanju različitih oblika ponašanja među kojima i onih potencijalno ugrožavajućih. U adolescenciji se mlade osobe okreću novim primarnim figurama, svojim vršnjacima, koji mogu biti rizičnim, ali i zaštitnim razvojnim čimbenikom. Njegujući zaštitne čimbenike u okolini te prednosti i jake strane pojedinca, može se doći do *Pozitivnog razvoja mladih*. Spomenuta teorija govori koliko je važno ulagati u pojedinca, njegove razvojne prednosti te podržavajuće odnose kako bi mogao razviti svoje potencijale te, po završetku adolescencije, pozitivnim ishodima doprinio sebi, obitelji te zajednici u cjelini. Prvi dio rada pruža teorijski uvid u spomenute teorije i istraživanja o istima. Drugi dio rada prikazuje rezultate empirijskog istraživanja provedenog na uzorku splitskih srednjoškolaca (N=210). Cilj istraživanja bio je ispitati postoji li uopće te kakav je utjecaj vršnjaka u kontekstu pozitivnog razvoja splitskih srednjoškolaca. Korišteni upitnik ispitivao je pozitivan razvoj mladih operacionaliziran kroz 5C razvojni model te razinu privrženosti prijateljima. Kada se ispitanom uzorku dodala razina privrženosti prijateljima, objašnjeno je 43,7% varijance 5C razvojnog modela. Iz spomenutog rezultata može se zaključiti kako vršnjaci itekako utječu na razvoj adolescenata te je na pojedincu, ali i njegovoj okolini odabrati koliko će pozitivan taj razvoj biti.

Ključne riječi: vršnjački odnosi, adolescencija, pozitivan razvoj mladih, rizični i zaštitni čimbenici

The role of peers in Positive Youth Development

Abstract

The period of adolescence is extremely important for the development of an individual. It is a period that is strongly influenced by various internal and external factors. *Ecological Systems Theory* (Bronfenbrenner, 1979) explains the surrounding systems that influence a young individual, from the microsystem of family and school, to the macrosystem of state and legislative institutions. Adolescents go through physical, emotional and social changes. The same are visible in family relationships, academic success, and taking on different forms of behavior, including potentially threatening ones. In adolescence, young people turn to new primary figures, their peers, who can be a risky, but also a protective developmental factor. Nurturing the protective factors in the environment and the advantages and strengths of the individual can lead to *Positive Youth Development*. The mentioned theory tells how important it is to invest in the individual, his developmental advantages and supportive relationships so that he can develop his potential and, by the end of adolescence, contribute positive outcomes to himself, his family and the community. The first part of the paper provides a theoretical insight into the mentioned theories and research about them. The second part of the paper presents the results of empirical research conducted on a sample of Split high school students (N=210). The goal of the research was to examine whether there is any influence at all and what kind of peer influence there is in the context of the positive development of Split high school students. The questionnaire used examined the positive development of young people operationalized through the 5C development model and the level of attachment to friends. When the level of attachment to friends was added to the examined sample, 43.7% of the variance of the 5C developmental model was explained. From the mentioned result, it can be concluded that peers really influence the development of adolescents, and it is up to the individual, as well as his environment, to choose how positive this development will be.

Keywords: peer relations, adolescence, positive youth development, risk and protective factors

II. DIO (*The Bridge - PYD; Lopez i sur., 2014.*)

U sljedećoj tablici ponuđene su različite tvrdnje koje se odnose na tebe. Molim te da za svaku od njih označiš odgovor koji se najviše odnosi na tebe, pri čemu je:

1- uopće se ne slažem 2- ne slažem se 3- slažem se 4- u potpunosti se slažem

6. Dobivam dobre ocjene.	1	2	3	4
7. Mislim da su moje zadaće lake.	1	2	3	4
8. Ja sam jedan/a od najboljih učenika.	1	2	3	4
9. Moji profesori misle da sam pametan/a.	1	2	3	4
10. Dobar/a sam u čitanju.	1	2	3	4
11. Dobar/a sam u matematici.	1	2	3	4
12. Ja sam pametan/a.	1	2	3	4
13. Marljivo radim u školi.	1	2	3	4
14. Dobar/a sam u sportu.	1	2	3	4
15. Ja sam sretna osoba.	1	2	3	4
16. Sviđam se sebi ovakav/a kakav/a jesam.	1	2	3	4
17. Osjećam se izolirano i isključeno	1	2	3	4
18. Ja sam bitan dio mog razreda.	1	2	3	4
19. Ljudi me ismijavaju.	1	2	3	4
20. Ljudi kažu da imam dobre ideje.	1	2	3	4
21. Drugima se lako družiti sa mnom.	1	2	3	4
22. Dobar/a sam u glazbi ili umjetnosti.	1	2	3	4
23. Ponosan/a sam na sebe.	1	2	3	4
24. Odrasli su dobri prema meni.	1	2	3	4

25. Odrasli mi govore da dobro obavljam svoje zadatke.	1	2	3	4
26. Mogu pitati odrasle za pomoć.	1	2	3	4
27. Slažem se s mojim profesorima.	1	2	3	4
28. Moji profesori me slušaju.	1	2	3	4
29. Ako ne razumijem, moji profesori će mi pomoći.	1	2	3	4
30. Svađam se s drugim učenicima.	1	2	3	4
31. Zao/a sam prema drugim učenicima.	1	2	3	4
32. Pomažem drugim učenicima.	1	2	3	4
33. Pomažem odraslima.	1	2	3	4
34. Slijedim pravila.	1	2	3	4
35. Moji prijatelji slijede pravila.	1	2	3	4
36. Moji prijatelji slušaju odrasle.	1	2	3	4
37. Važno je planirati budućnost.	1	2	3	4
38. Ako mi nešto ne ide dobro, pokušat ću ponovno.	1	2	3	4
39. Ako postavim cilj, postići ću ga.	1	2	3	4
40. Ako sam uzrujan/a, moji prijatelji će mi pomoći.	1	2	3	4
41. Moji prijatelji me slušaju.	1	2	3	4
42. Moji prijatelji su sretni zbog mene.	1	2	3	4
43. Zabavljam se s mojim prijateljima.	1	2	3	4
44. Moji prijatelji su na mojoj strani.	1	2	3	4

45. Tu sam za moje prijatelje ako me trebaju. 1 2 3 4

III. DIO (*IPPA (Inventory of Parent and Peer Attachment); Armsden and Greenberg, 1987.*)

U sljedećoj tablici ponuđene su različite tvrdnje koje se odnose na tebe. Molim te da za svaku od njih označiš odgovor koji se najviše odnosi na tebe, pri čemu je:

**1- uopće se ne slažem 2- ne slažem se 3- niti se slažem niti se ne slažem 4- slažem se
5- u potpunosti se slažem**

46. Volim dobiti mišljenje svojih prijatelja o stvarima koje me brinu.	1	2	3	4	5
47. Moji prijatelji mogu reći kada sam zbog nečega ljut/a.	1	2	3	4	5
48. Kad raspravljamo o nečemu, mojim prijateljima je stalo do mog mišljenja.	1	2	3	4	5
49. Kada razgovaram s prijateljima o svojim problemima osjećam se posramljeno ili glupo.	1	2	3	4	5
50. Volio/a bih da imam drugačije prijatelje.	1	2	3	4	5
51. Moji prijatelji me razumiju.	1	2	3	4	5
52. Moji prijatelji me potiču da pričam o svojim problemima.	1	2	3	4	5
53. Moji prijatelji me prihvaćaju ovakvog/u kakav/a jesam.	1	2	3	4	5
54. Osjećam potrebu da budem češće u kontaktu s prijateljima.	1	2	3	4	5
55. Moji prijatelji ne razumiju kroz što prolazim ovih dana.	1	2	3	4	5
56. Osjećam se sam/a ili odvojen/a kad sam s prijateljima.	1	2	3	4	5
57. Moji prijatelji slušaju što imam za reći.	1	2	3	4	5

58. Osjećam da su moji prijatelji dobri prijatelji.	1	2	3	4	5
59. S mojim prijateljima je prilično lako razgovarati.	1	2	3	4	5
60. Kad sam zbog nečega ljut/a, moji prijatelji me pokušavaju razumjeti.	1	2	3	4	5
61. Moji prijatelji mi pomažu da bolje razumijem sebe.	1	2	3	4	5
62. Moji prijatelji brinu o tome kako se osjećam.	1	2	3	4	5
63. Ljut/a sam na svoje prijatelje.	1	2	3	4	5
64. Mogu računati na svoje prijatelje kada im trebam pričati o nečemu što me muči.	1	2	3	4	5
65. Vjerujem svojim prijateljima.	1	2	3	4	5
66. Moji prijatelji poštuju moje osjećaje.	1	2	3	4	5
67. Uzrujavam se puno više nego što to moji prijatelji znaju.	1	2	3	4	5
68. Čini mi se kao da su moji prijatelji ljuti na mene bez razloga.	1	2	3	4	5
69. Mojim prijateljima mogu pričati o svojim problemima i nevoljama.	1	2	3	4	5
70. Ako moji prijatelji znaju da me nešto muči, pitaju me o tome.	1	2	3	4	5

PISMO RODITELJIMA

Poštovani roditelji,

moje ime je Jelena Grozdanić. Studentica sam 2. godine diplomskog studija Pedagogije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu i u svrhu diplomskog rada provodim istraživanje na temu: *Utjecaj vršnjaka u pozitivnom razvoju adolescenata* (mentori: prof.dr.sc. Maja Ljubetić, dr.sc. Toni Maglica). Za potrebu istraživanja ispitujeemo srednjoškolce u Splitu, Hrvatska te Salerno, Italija.

Adolescencija je razdoblje života kroz koje pojedinac ulazi u svijet odraslih. Vrijeme je to velikih i burnih promjena u kojima mlada osoba usvaja razne zdrave i nezdrave navike. Pozitivan razvoj mladih definira se kao prosocijalni pristup koji jača snažne strane adolescenata, promiče pozitivne ishode razvoja te prevenira stvaranje poremećaja u ponašanju. Bitnu ulogu u spomenutoj teoriji imaju vršnjaci kao skupina koja direktno utječe na razvoj pojedinca.

Ovim putem želimo Vas obavijestiti kako je Vaše dijete sudjelovalo u istraživanju koje se sastojalo od **dobrovoljnog ispunjavanja u potpunosti anonimne ankete**. Želimo Vam također naglasiti da će se **rezultati ovog istraživanja koristiti isključivo u svrhu izrade diplomskog rada**.

Ako imate bilo kakvih pitanja vezano uz samo istraživanje ili rezultate istog, možete nam se obratiti putem sljedećih adresa:

Jelena Grozdanić – studentica (jelena-gr1@hotmail.com)

dr.sc. Toni Maglica – mentor (tmaglica@ffst.hr)

Unaprijed zahvaljujemo na Vašoj suradnji te srdačno pozdravljamo!